

Opinnäytetyö (YAMK)

Taiteen uudet kontekstit

2021

Eveliina Pilke

AJASTAIKA

– Perinteiden merkitys nuoren kansantanssijan
elämässä

Eveliina Pilke

AJASTAIKA

- Perinteiden merkitys nuoren kansantanssijan elämässä

Tämän opinnäytetyön tutkimusraportin sekä tanssitaideteoksen tarkoitus on tehdä tutuksi kansanperinnettä ja elämän merkkihetkien traditioita. Avaan myös millaisia merkityksiä perinteillä ja rituaaleilla on nuorelle kansantanssin harrastajalle ja mikä motivoi nuoria harrastamaan kansantanssia. Opinnäytetyöraportin ja tanssitaideteoksen työn pohjaideana on ajatus siitä, että perinne on meissä kaikissa ja se elää ja muuntuu ajassa.

Tutkimukseni on laadullinen sekä taiteellinen. Tutkimusryhmänäni toimii nuorten kansantanssiryhmä, jossa on 15–19-vuotiaita tanssijoita. Tanssijat ovat vastanneet tekemääni kyselyyn, jonka vastauksia olen käyttänyt raporttini aineistona. Taiteellisen tutkimuksen tarkoituksena on tuoda tanssiteoksen avulla perinne lähelle suurta yleisöä ja tätä kautta lisätä tietoisuutta sekä arvostusta traditiota kohtaan.

Kyselyn mukaan nuoret kokivat perinteet tärkeäksi osaksi perhejuhlia ja valtaosa koki perinteet elämässään tärkeiksi ja merkityksellisiksi. Kansanperinne koettiin vaikeaksi pukea sanoiksi eikä sen koettu olevan osa nuoren elämää muuten kuin kansantanssiharrastuksen kautta. Valtaosa vastaajista koki kansantanssin saavan paljon negatiivista huomiota, minkä vuoksi he kokivat itse häpeää harrastustaan kohtaan. Kuitenkin tunne yhteisöllisyydestä kansantanssiyhteisössä sekä ryhmään kuulumisen ovat niin vahvoja, että nuoret ovat halunneet jatkaa kansantanssia ulkopuolisesta paineesta huolimatta.

ASIASANAT:

perinne, kansanperinne, kansantanssi

BACHELOR'S / MASTER'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Contemporary Contexts of Arts

2021 | 41 pages

Eveliina Pilke

AJASTAIKA

- The importance of traditions in the life of a young folk dancer

The purpose of this research report and work of dance is to acquaint people with folklore and the traditions of the great moments of life. I also open up what meanings traditions and rituals have for a young folk dance enthusiast and what motivates young people to practice folk dance. The basic idea of the thesis report and work of dance is the idea that tradition is in all of us and it lives and changes over time.

My research is qualitative as well as artistic. My research group is a youth folk dance group with dancers aged 15-19. The dancers have responded to a survey I conducted, the responses of which I used as the material for my report. The purpose of artistic research is to bring tradition close to the general public through a dance work and thereby increase awareness and appreciation of tradition.

According to the survey, young people perceived traditions as an important part of family celebrations and the majority perceived traditions as important and meaningful in their lives. Folklore was perceived as difficult to put into words and was not thought as part of a young person's life, other than through a folk dance hobby. The majority of respondents felt that folk dance received a lot of negative attention, which made them feel ashamed of their hobby. However, the sense of community within one's own group as well as in the entire folk dance community, as well as doing and belonging to a group, is so strong that young people have wanted to continue folk dance despite external pressure.

KEYWORDS:

tradition, folk tradition, folk dance

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 ELÄMÄN JUHLAA ENNEN JA NYT	7
2.1 Kansanomaiset rituaalit ja taidat sekä niiden merkitys	7
2.2 Matka avioliittoon	8
2.3 Hääperinteitä läntisestä Suomesta 1800–1900-luvuilla	11
2.4 Karjalaista hautajaisperinnettä	14
3 AJASTAIKA – ELÄMÄN JUHLAT	18
3.1 Opinnäytetyöni syyt ja prosessi	18
3.2 Tanssiteos Ajastaika – Elämän juhlat	19
Kohtaus 1: hautajaiset	19
Kohtaus 2: häät	20
Kohtaus 3: Kihlajaiset	22
Kohtaus 4: Morsiussauna	22
4 PERINTEET OSANA MEITÄ	24
4.1 Elämän juhlat ja niiden merkitys	24
4.2 Perinteet ja niiden merkitys	24
5 PARISUHTEET JA AVIOLIITTO 2020-LUVUN NUOREN SILMIN	28
6 ”MINÄ TANSSIN KANSANTANSSIA”	32
6.1 Kansantanssi menneestä tähän päivään	32
6.2 Kansantanssin merkitys nuorelle harrastajalle	34
7 LOPUKSI	38
7.1 Aikuisten satujako?	38
7.2 Aidon avioliiton määritelmä nuoren silmin	38
7.3 Kansantanssija ja ylpeä siitä	39
LÄHTEET	41
LIITE 1. NUORILLE TEHTY KYSELY PERINTEISTÄ JA PARISUHTEISTA	1

1 JOHDANTO

Suomalainen kansanperinne on rikasta ja kietoutuu tiiviisti vuotuiseseen ajankiertoon. Perinteiset pyhät ovat olleet pienistä paikallisista eroista huolimatta yhteneväisiä koko Suomessa. Pyhäpäivinä arjen työt on jätetty hetkeksi, ja ihmiset ovat kokoontuneet yhdessä muistamaan edesmenneitä ja valmistautumaan tulevaan. Tilanteisiin on kuulunut ruokaa, leikkejä, lauluja ja tanssia. Juhlien ja pienempien merkkihetkien avulla on myös seurattu vuodenkiertoa ja ennustettu tulevaa. Kansanomaista vuodenkiertoa kutsutaan nimellä ajastaika.

Perinteet elävät ja muuntuvat ja näin ollen ovat harvoin ”puhtaita”. Perinteeksi mielletään sellainen toiminta, joka kertaantuu elämän aikana ja se muistetaan. Perinteitä syntyy, kun eri kulttuurit kohtaavat. Tapaamalla ihmisiä ja oppimalla tuntemaan toisiamme, lainaamme toistemme tapoja, esineitä, lauluja ja tansseja (Niemi 1995, 15). Tanssitutkimuksen dosentti Petri Hoppu (2021) sanoo käymässämme sähköpostikeskustelussa sekä Aamulehden haastattelussa (Vuorimäki 2017), että

Kansantanssinharrastajien näkökulma perinteisiin on varmaan toisenlainen kuin se, mitä on ollut eri aikakausina kansanomaisen tanssin konteksteissa. Kansantanssiharrastajien näkökulmaa esimerkiksi juhliin ja niihin liittyviin tanssirituaaleihin ei ole tutkittu, vaan se vähäinen tutkimus, jota on, on käsitellyt juuri historiallisia konteksteja.

Tutkin millaisia merkityksiä perinteillä ja rituaaleilla on nuorelle kansantanssinharrastajalle ja mikä motivoi nuoria harrastamaan kansantanssia. Vuosien aikana oma ymmärrykseni kansanperinteestä ja arvostus sen merkityksellisyydestä meidän kulttuuriperinnössämme on syventynyt valtavasti. Sen vuoksi opinnäytetyöraportin ja tanssiteoksen pohja ideana on ajatus siitä, että perinne on meissä kaikissa ja se elää ja muuntuu ajassa. Tanssiteoksen sisältöön ja ajatuksiin paneudun tarkemmin kappaleessa kolme. Ajastaika on opinnäytetyöraporttini ja tanssiteoksen nimi. Opinnäytetyön tutkimusraportin sekä tanssiteoksen tarkoitus on tehdä tutuksi kansanperinnettä ja elämän merkkihetkien traditioita. Avaan myös, millaisia merkityksiä perinteillä ja rituaaleilla on nuorelle kansantanssin harrastajalle ja mikä motivoi nuoria harrastamaan kansantanssia. Haluan Ajastaika-teoksella, sekä tutkimusraportilla tehdä tutuksi kansanperinteen ja elämänmerkkihetkien perinteitä kansantanssin ja kansanmusiikin keinoin.

Tutkimukseni on laadullinen sekä taiteellinen. Tutkimusryhmänäni sekä tanssiteoksen tanssijoina toimii kansantanssiryhmä, jossa on 15–19-vuotiaita tanssijoita. Teetin tanssijoille kyselyn Webropol-kyselytutkimustyökalun avulla, ja käytin vastauksia raporttini aineistona. Taiteellisen tutkimuksen tarkoituksena on tuoda tanssiteoksen avulla perinne lähelle suurta yleisöä ja tätä kautta lisätä tietoisuutta ja arvostusta perinnettä kohtaan.

Tässä opinnäytetyön raportissani tarkastelen aluksi rituaalien merkityksiä vanhoissa juhlaperinteissä sekä karjalaisten hautajaisten, häiden sekä kihlajaisten historiaa, jotka olen valinnut taiteellisen työni aineistoksi ja aiheeksi. Tämän jälkeen käyn läpi opinnäytetyöni syitä ja prosessia sekä esittelen kyselytutkimukseni sekä tulokset. Lisäksi esittelen taiteellisen työni käsikirjoituksen. Lopuksi avaan tutkimuskyselyn tuloksia, ja nostan esille tutkimustulosten merkittävimmät pääkohdat ja ajatukset.

2 ELÄMÄN JUHLAA ENNEN JA NYT

2.1 Kansanomaiset rituaalit ja taitat sekä niiden merkitys

Rituaalinen käyttäytyminen on ihmiselle luonteenomainen tapa. Rituaaleihin sisältyvien taikojen sekä erilaisten toimintatapojen tarkoituksena on vahvistaa yhteisöjä ja institutioita, mutta myös yksilöiden identiteettiä. Rituaalien tehtävänä on myös elämän eri siirtymävaiheiden vahvistaminen. Esimerkiksi vuodenajan vaihdokset tai siirtyminen ikäkaudesta toiseen ovat tällaisia. Rituaalit auttavat myös rytmittämään ja hahmottamaan elämää. Niillä on tutkitusti syvä ja suuri merkitys ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Rituaalit auttavat saamaan hyvää oloa, vahvistamaan hengellisyyttä sekä henkilökohtaisen tuonpuoleinen-suhdetta. (Saarinen 2012.)

Taikausko liittyy vahvasti esivanhempiemme arkeen. Kyse saattoi olla elämän suurista muutospaineista kuten syntymästä, aikuistumisesta, avioliitosta ja kuolemasta tai elämisen kannalta oleellisista asioista, kuten sadon kukoistamisesta, karjan terveydestä tai metsästys- ja kalaonnesta. Erilaisten enteiden jatkuva tarkkailu ja taikojen teko olivat iso osa näitä tapahtumia. (Hjelt 2021, 9.) Perinteisesti rituaalien ja taikojen teko on kuulunut yhteisölle. Perinteen siirtämisen kannalta erilaisten julkisten ja esittävien suku- ja paikkakuntakohtaisten rituaalien suorittaminen on erittäin tärkeää. Ylisukupolvisiin rituaaleihin liittyy yleensä ajatus siitä, että ne on suoritettava tietyllä, perinteisellä tavalla. Muuten ne eivät toimi. (Saarinen 2012.)

Koska nykyään yksilön arvo korostuu, niin samalla suomalainen kulttuuri moniarvoistuu. Tämä aiheuttaa paljon muutospaineita isoihin siirtymäriitteihin, kuten esimerkiksi hautaamiseen ja kasteeseen. Kuitenkin rituaaliset toiminnot, jotka niihin liittyvät, muuttuvat hitaasti. Kristilliset juhlat ovat ottaneet eri ajatuksia ja tapoja pakanallisista rituaaleista, mutta myös uskonnottomat rituaalit, kuten nimenant juhla, saattavat sisältää samoja kristillisiä rituaalin elementtejä. Rituaalien muuttaminen sekä uusien esittely ja käyttöönotto on yleensä hidasta, sillä rituaalit liittyvät vahvasti valtaan. (Saarinen 2012.) Uudistuksista kuitenkin tapahtuu ja uusia rituaalisia toimintoja tulee perinteisten rinnalle itseltään. Nykyään ihminen elää niin vahvasti tieteen varassa, ettei elämää enää hahmoteta ja rytmitetä taikojen ja rituaalien avulla. (Hjelt 2021, 10.)

Ihmiset tiedostavat harvoin rituaalien syvää merkitystä ja lähtökohtia. Ihminen ei itsekään välttämättä ymmärrä rituaalisia merkityksiä toiminnoissaan esimerkiksi silloin, kun

heitetään kastevedet, valokuvataan vainajan kasvoja tai heitetään hautaan hiekkaa. Silti niillä on suuri merkitys osana toimintaa. Siirtymärituaaleiksi kutsutaan elämävaiheisiin liittyviä henkilökohtaisia ja intiimejä tapoja, joilla on tärkeä ja rituaalinomainen arvo niitä toistaville ihmisille, yleensä perheille ja suvulle. (Saarinen 2012.)

2.2 Matka avioliittoon

Entisajan nuoriso on päässyt tutustumaan ja pitämään yhteyttä vastakkaiseen sukupuoleen yöjuoksussa eli yöjalassa eli yöstelyssä. Vuorela kirjoittaa Helmistä (1930) lainaten, että nuoret eivät seurustelleet koskaan päiväsaikaan. Seurustelu oli hyväksyttävä vain pimeän aikaan, kun kukaan ei ollut näkemässä. Tytöt ja pojat kulkivat erillään tansseihin mennessäänkin. Vasta kotiin palatessa uskallettiin kulkea pareittain. Tunteiden paljastaminen koettiin heikkoudeksi perinteiden ylläpitämien käyttäytymisnormien mukaan. Kiintymyksen osoittaminen oli myös asia, jota tuli välttää. Kuinka nuori ”riiaava” pari olisi voinut päiväsaikaan kulkea käsikädessä kylän raitilla, kun iäkkäät vanhemmatkin menivät kirkkomatkalla peräkkäin, mies edellä ja vaimo kunnioittavan etäisyyden verran jäljessä. Koko kyläyhteisö valvoi käytöstopojen noudattamista tiukalla kontrollilla, joten kukaan ei halunnut poiketa näistä käyttäytymisnormeista ja tehdä itsestään naurunalaista. (Vuorela 1977, 607.)

Karjalaa lukuunottamatta eteläisessä Suomessa oli luonteva tapa tavata muita nuoria mallassaunassa. Mallassaunan ylläpito kuului naisille. Samalla kun nuoret miehet pitivät jutun luistamisesta ja ohjelmasta huolen, pidettiin tulta yllä ja sekoiteltiin maltaita ja paistettiin erilaisia haudikkaita. Nuoret löysivät muitakin kokoontumispaikkoja. Esimerkiksi viinanpolton aikaan piikojen vahtiessa viinapannuja yömyöhään, nuoret miehet hakeutuivat piikojen seuraan. Seuraan hakeuduttiin myös silloin, kun nuoret tytöt kokoontuivat talkootöihin pellavasaunoille. Töiden päätyttyä voitiin jäädä saunan oljille vierekkäin nukkumaan. Savokarjalaiselle tapakulttuurille olivat ominaisia iltapuhteiden aikana pidetyt kehruu- ja käsityötalkoot, illanistujaiset. Erityisesti ne olivat naimaikäisten nuorten leikki- ja seurustelutilaisuuksia. Kyläkeinu antoi iloa pitkälle kesää. Nuoriso kokoontui keinulle pitämään hauskaa ja iloa riitti pitkälle yöhön asti. Hauskanpitoon kuului leskisillä juoksua, tulien polttoa, piirileikkejä ja keinulauluja. Viimeiset aamuyöntunnit voitiin mennä viettämään salaa tytön aittaan, minne poistuttiin huomaamattomasti leikin tiimellyksestä. Talojen suurissa pirteissä leikittiin talvisaikaan erilaisia seuraleikkejä, joiden aiheena oli useinmiten piilotettu erotiikka. Joskus pirttien käytöstä maksettiin vuokraa tai niitä saatiin

käyttöön vuorojärjestyksessä. Pelimannin palkka maksettiin kolehtia keräämällä. Erittäin otollisia ja odotettuja seurusteluhetkiä olivat kirkkomatkat ja erilaiset kirkkojuhlat. Kirkossa käynti ei nimittäin ollut pääasia. Tärkeintä oli tulla paikalle näyttätymään mahdollisimman edustavan näköisenä ja katselemaan miltä toiset näyttivät. Päällimmäisenä ajatuksena oli halu kosiskella ja tarjoutua kosittavaksi. (Vuorela 1977, 607–608.)

Vuorela (1977, 607) toteaa:

Niin kuin veden juoksua ei matala pato pidätä, myös heräävä sukupuolivietti – jonka olemassaoloon ihmiskunnankin biologinen jatkuvuus perustuu – pani nuoret hakeutumaan kaltaistensa seuraan. Tilaisuuksia tarjoutui. Romanttista rakkautta tavoiteltiin nuorten parissa ja vanhat perinteet haluttiin unohtaa – mitä olivat säätyrajat ja sukujen hyöty rakkauden rinnalla!

Intiimi tutustuminen ennen avioliittoa oli mahdollista näissä yöstelyiksi kutsutuissa nuorten seurustelumuodoissa (Vuorela 1977, 610). Pikkuhiljaa ulkoiset arvot ja vanhempien mielipiteet aviopuolison valinnassa menettivät merkitystään ja nuoren omat tunteet ja mieltymykset tulivat tärkeimmiksi arvoiksi. Myös tanssin suosion kasvu vapautti seurustelua. (Heikinmäki 1981, 35, 56.)

Miehen tai tämän suvun mielestä oikean morsiamen löydyttyä aloitettiin naimaneuvottelut morsiamen kotona. Vuoteen 1864 saakka kosijan piti saada lupa naisen naittajalta, morsiammen isältä. Kuitenkin siitä vuodesta lähtien kaksikymmentäyksi vuotta täyttänyt neito sai päättää itsenäisesti avioliittoon astumisesta. Luvan pyytäminen naittajalta kuitenkin säilyi tapana vielä 1900-luvulle saakka, ehkä osaksi kohteliaisuusyistä. (Kaivola 1995, 9–10.) Ylemmän säädyn keskuudessa kosinnan hoiti puhemies. Tällöin puhemieheen turvautuminen ei edellyttänyt lainkaan esiaviollista seurustelua. Köyhät, palvelusväki sekä sosiaalisesti alempana olevat saivat solmia avioliiton ilman sivullisten apua. (Vuorela 1977, 611.) Ennen varsinaista kosintaa puhemies suoritti tiedustelukosinnan. Tällä reissulla sulhasta ja tämän taitoja kehuttiin suuri sanaisesti. Tiedustelukosintareisulla puhemies jätti morsiammelle rahaa. (Kaivola 1995, 9–10.) Jos morsian otti kihlat puhemiehen ja muiden todistajien läsnäollessa vastaan, oli asia silloin sovittu virallisesti eikä sopimusta voinut perua. Silloin morsiamen piti palauttaa myös muut mahdolliset kihlat ja myös mahdolliset salakihlat, joita pojat olivat antaneet ilman puhemiestä. (Heikinmäki 1981, 129–130.) Ote naittajan luovutuspuheesta (Ammoriini 2019): ”Minä naitan sinulle tyttäreni emännäksi, jolle on tuleva puoli vuodetta, lukkojen ja avainten käyttö, laillinen kolmannes kaikesta irtaimistosta, mikä sinulla on ja minkä voit ansaita.”

Kihlojen vastaanottamisen jälkeen lähdettiin kodinkatsojaisiin, missä morsian perheeseen kävi katsomassa sulhasen kotia. Sanottiin, että morsian menee kodinkatsojaisiin, talonkatsojaisiin, miniäsopalle, housuviikolle tai rukinsijaa katsomaan. Jos paikka ei miellyttänyt, oli tässä vaiheessa vielä mahdollisuus perua kihla-aiheet. (Kaivola 1995, 10–11.)

Kun sopimus oli saatu sellaiseen muotoon, johon molemmat osapuolet olivat tyytyväisiä, maksoi puhemies morsiammen isälle luovutusmaksun. Tämän jälkeen järjestettiin kosintajuhla, jolloin sulhanen vieraili sukunsa kera morsiammen kotona ja sovittiin myötäjaisistä. Kun kosintajuhlat oli juhlistettu, vietettiin sen jälkeen kihlajaisjuhlia. Tämä sinetöi sopimuksen siitä, että kosinta oli virallistettu ja virallisesti hyväksytty. Myöhemmin morsian saattoi mennä sulhasen kotiin morsiusviikolle testaamaan sulhasen kodin tapoja ja samalla näyttämään omia emännän taitojaan. Siitä seurasi viralliset kihlajaiset. Alunperin kihla on merkinnyt sulhasen maksamaa sopimusrahaa. Kihlajaisten jälkeen tehtiin kuulutukset (nykyään tunnetaan nimellä esteidentutkinta), kolmena peräkkäisenä sunnuntaina, jotka edelsivät häitä. (Amoriini 2019.) 1800-luvun puolivälissä ei enää vietetty paljon kihlajaisia, vaan nuoriso kokoontui mieluummin ensimmäisenä kuulutuspyhänä tanssimaan. Nämä ovat olleet varsin epävirallisia juhlia, minne sukulaiset ja tuttavat olivat menneet onnittelemaan ilman kutsua. (Heikinmäki 1981, 171–172.)

Häiden suunnittelu ja valmistelu oli pitkä prosessi. Morsiusaika kului tiiviisti kapioiden valmistelussa. Valmiit kapiot annettiin lahjaksi sulhasen sukulaisille. Osa näistä olivat arki käyttöön tarkoitettuja lahjoja, mutta joskus ne saattoivat olla niin hienoja, että ne haluttiin säästää mieluummin vieraille esittelyä varten, eikä otettu arkikäyttöön lainkaan. Lahjat olivat usein nimikoituja liinavaatteita, pyyhkeitä, peitteitä, pöytäliinoja, pitsejä sekä kymmeniä metrejä vaate-, liinavaate- ja alusvaatekankaita. Rikkaimmat perheet saattoivat palkata kymmeniä morsiuskökkäläisiä. Heidän tehtävänä oli auttaa kapioiden valmistuksessa. Vanhemmille häät olivat yleensä kalliit juhlit, joten köyhemmissä luokissa kappioita valmistava naisjoukko saattoi auttaa ruokapalkalla ja talkoohengessä. (Heikinmäki 1981, 194-195.)

Vähävaraisen perheen tytär saattoi joutua keräämään saattajansa kanssa morsiusapua, eli erilaisia materiaaleja häitä varten, kiertämällä kylää talosta taloon. He keräsivät esimerkiksi kapioiden ja lahjojen valmistamiseen tarvittavia raaka-aineita, ruokavaroja, rahaa, vaatteita, pitsejä, nenäliinoja, lankoja, pyyhkeitä ja kankaita. Vierailut koettiin kunianosoituksina, joten heidät saatettiin syöttää ja juottaa vierailun aikana. (Amoriini 2019.) Kapioiden valmistamisessa riitti tehtävää niin paljon, että morsian saattoi käyttää

koko vuoden niiden tekemiseen. Morsiusaikana tyttö sai jopa vapautuksen talon töistä, jotta pystyi keskittymään käsitöihinsä. Häissä nimittäin jopa kuokkavieraat saatettiin lahjoa. (Heikinmäki 1981, 194–195.)

Häiden aattona on yleensä toimitettu tulevalle vaimolle puhdistautumiskylpy eli morsius-sauna. Morsiamen kylvetyksestä vastasivat yleensä morsiamen ystävättäret. Joskus tehtävään pyydettiin myös joku muu nainen. Hänen tehtäviinsä kuului myös saunan lämmitys. Palkkiokseen saunottaja saattoi saada morsiammen yltä vaatteet, tämän itse pukeutuen uusiin. Saunan lattialle ja lauteille oli levitetty olkia. Lehvät sekä talvella havunoksat, koristivat saunan seiniä. Morsiamen istuinalustaksi oli lauteille siroteltu kukkia tuomaan onnea, sekä ohdakkeita ja nokkosia tuomaan kärsimystä. Lisätäkseen omaa naimaonneaan, morsiamen kylvettäjät yrittivät päästä kilpaa lauteille morsiamen paikalle. Kylvyn päätteeksi saunan eteiseen saunojalle oli katettu kahvipöytä tai vaihtoehtoisesti hänelle tarjoiltiin viinaa ja juustoa. Morsiuussaunaan kuului myös, että ystävät koontuivat saunan ulkopuolelle pukeutuneena outoihin vaatteisiin ja odottamaan morsiamen saapumista. Kun morsian astui ulos, alkoivat he pitämään melua kelloja, kulkusia ja peltiastioita rummuttamalla, saattaen morsiamen takaisin saunasta tupaan. (Heikinmäki 1981, 238.)

2.3 Hääperinteitä läntisestä Suomesta 1800–1900-luvuilla

Euroopassa oli vielä muutama sata vuotta sitten puolison valinta pääasiassa perhekysymys. Avioliiton ajateltiin liittävän yhteen kaksi sukua, joten suvun edusta huolehtiminen oli tärkeintä. Vasta sen jälkeen otettiin omat mieltymykset huomioon. Suvulle nuorten avioliitto oli hyvä sopimus. Se tarjosi hyviä suhteita, mainetta ja varallisuutta sekä työvoimaa. Oli myös tärkeää varmistua suvun jatkumisesta, eli lapsien synnyttämisestä. Nuorelle avioliitto tarjosi sosiaalista turvaa sekä arvostusta yhteiskunnassa, ystävyyttä ja parhaimmassa tapauksessa rakkautta. Kirkko piti vahvasti yllä ihmisten käsityksiä avioliiton pyhydestä ja painotti suvunjatkamisen roolin kuuluvan ainoastaan avioliittoon. (Ronkainen 2019, 16–17.) Avioliiton solmiminen oli kriittinen siirtymävaihe, sillä sosiaalisella tasolla se merkitsi siirtymistä naimattomien joukosta naineiden säätyyn (Vuorela 1975, 616). Avioituminen oli myös ainoa yleisesti hyväksytty seksuaalinen suhde.

Nykyään avioliiton muodostavat siihen sitoutuneet yksilöt, kun taas aiemmin avioliittoa pidettiin aiemmin instituutiona, joka oli yksilöiden yläpuolella. Nykyään morsian ja sulhanen eivät koe itseään perheensä ja sukunsa tai jonkun yhteisön edustajiksi, kuten 1800–

1900-luvun vaihteessa. Hääparilla on nykyään täysi päätösvalta häidensä suunnittelusta ja yleisesti ottaen he maksavat hänsä myös itse. (Nygren 1988, 148.)

Eri puolilla Suomea vihkimisajan ja -paikan suhteen on ollut eroja. Yleensä ei ole esimerkiksi vihitty ja vietetty häjjuhlää samana päivänä. Avioliiton solminnassa häät olivat päättilaisuus ja juhlamenona vanhempi kuin vihkiminen. Tämä, että vihkimistä ajateltiin vietettävän eri päivänä kuin häjjuhlää, perustui kansantapaan. Vihkiminen oli pitkään sivuasia. Siihen sisältyivät vain kirkon järjestämät juhlapiiirteet. Yleensä Kaaso ja puhe-mies saattoivat vihkiparin vihille. Tämän jälkeen molemmat palasivat joko yhdessä morsiamen tai sulhasen kotiin tai molemmat omiin koteihinsa. (Heikinmäki 1981, 344–345.)

Varakkaassa perheessä häitä juhlittiin päiviä tai jopa viikkoja. Monesti koko kylä ja naapurikyläläiset osallistuivat juhlan viettoon. Häihin valmistauduttiin pitkään ja niitä suunniteltiin hartaasti. Yksityiskohtia hiottiin viimeiseen asti. Vanha sananlaskumme sanoo: "Häissä syödähän surutta, eletähän huoletonna." Mitä enemmän suvulla ja perheellä oli vara, sitä näyttävämmät ja monipuolisemmat häät olivat. Suomen avioliittotapoihin on tullut paljon vaikutteita Karjalasta sekä Ruotsista. Myöhemmin suomalaiset häätävät ovat ottaneet vaikutteita lähinnä Ranskasta ja Englannista. (Ammoriini 2019.)

Häjjuhla alkoi sukuhäissä morsiamen läksiäisistä jonka jälkeen morsian saatettiin miehelään, missä juhlat jatkuivat. Myös saattomatkaan liittyivät omat juhlliset menonsa. Ensimmäisenä vaimon asema täytyi vahvistaa uudessa kodissa erilaisten riittien avulla. (Ammoriini 2019.) Virallisesti avioliitto astui voimaan parin vietettyä häyötä. Juhlamenoihin sisältyi muun muassa se, että vieraat saattoivat hääparin morsiushuoneeseen, peitelivät heidät vuoteeseen, jonka jälkeen poistuivat ja jättivät parin kahden. (Kaivola 1995, 78–79.) Saattamista pidettiin siirtymäriittinä, ja sillä haluttiin korostaa uuteen säätyyn siirtymistä (Ammoriini 2019).

Häiden yhteydessä morsianta on itketetty ja sen on ajateltu suojaavan morsianta yliluonnollisilta voimilta (Ammoriini 2019). Varsinkin Karjalassa ortodoksialueilla säilyi pitkään tapa esittää häissä itkuvirsiä (Kaivola 1995, 55). Morsian muistelee itkuvirsissä kotonaan viettämiään onnellisia päiviä. Hän itkee äidistä lähtien kaikille omaisilleen sekä vainajille. (Vuorela 1975, 618.) Vienassa, kun morsiamen tukka oli laitettu ajan kuvan mukaisesti naisten tapaan ja naidun naisen päähine pantu päähän, itkettäminen päättyi. Yleinen ajatus oli, että mitä enemmän ja kovempaa morsian itki häissään, sitä onnellisempi hän oli tulevaisuudessa. Karjalassa jopa uskottiin, että jos morsian ei itkenyt itkettäessä "itki ikänsä kaiken". (Ammoriini 2019.)

Nykyään tanssi ja musiikki kuuluvat olennaisena osana häätjuhlaa, mutta kansanomaisiin häätapoihin tanssi ei ole alun perin kuulunut, laulu sitäkin enemmän. Suomalaisten talonpoikaishäiden ohjelmistoon tanssi ja pelimannimusiikki tulivat säätyläisten ja suomenruotsalaisten mukana. Suuria häitä tanssittiin ja juhlittiin päiviä, joten pelimanneilta häät vaativat paljon työtä. 1600-luvulla polskasta tuli maalaishäiden suosituin tanssi. Sitä tanssittiin pelimannin säestämänä ja rallatellen mukana. (Kaivola 1995, 54–55.) Häätjuhlan juhlaperinteisiin kuului myös itkupolska. Morsian hyvästeltiin sekä otettiin vastaan uuteen perheeseen ja aviosäätyyn itkupolskan ja häepolskan saattelemana. Morsianta tanssivat ensin hänen naimattomat ystävänsä jonka jälkeen naidut naiset, jotka toivat tällä tavalla morsiamen tervetulleeksi uuteen aviosäätyyn. Myös sulhasta tanssittiin samoin tämän ystävien ja sukulaisten voimin. (Amoriini 2019.)

Itkupolskaa tanssittiin niin, että morsian seisotettiin silmät sidottuina piirin keskelle. Naiset tanssivat piirillä morsiammen ympärillä käsi kädessä ja lauloivat suomalaisen perinnelaulun sanoin:

Rinkihin käyn sivullanne siskokset parhaan nuoruuden. Tanssihin hämärässä häätjuhlan herttaisen. Tieni mun vie miehelään metsien, järvenselkään taa, harvoin kai ystävät teit' enää nähdä saan. Itku mun silmiini hiipii, haikeus rintaan riipii, häät mielestä haihtuu pois. Yhteiset leikit, laulut, keinupihat, riemut, naurut poisko mun elämästä kaikkoo? (Amoriini 2019.)

Kun laulu loppui tuli morsiammen asettaa kukkaseppele omasta päästään edessään seisovan naimattoman naisen päähän. Tämän myötä naimaonni siirtyi uudelle sepeleeseen haltijalle. Myös sepeleestä luopuminen symboloi morsiammelle aviosäädyn muutosta: hän muuttui morsiammesta vaimoksi. Luovuttuaan sepeleestään, vaimo laittoi päähänsä esimerkiksi pellavahuivin. (Amoriini 2019.)

Häätanssi aloitettiin Länsi-Suomessa seremoniaalisesti. Tapana oli tanssia hääaterian jälkeen alkumarssi, poloneesi, jolloin hääväki marssi parijonossa hääparin johdolla ympäri tupaa. Poloneesin jälkeen seurasi ensitanssi, joka oli polskaa. Häiden tärkeät henkilöt tanssivat esitanssia arvonsa mukaisessa järjestyksessä. Esimerkiksi vielä 1800-luvun alussa pappi aloitti tanssin tanssittamalla morsianta. Tämän jälkeen puhemies tanssitti morsianta ja sulhanen kaaso. Aivan kuten nykyäänkin, hääpari aloitti ensitanssin. 1900-luvun vaihteessa valssi lisäsi suosiotaan ja on vielä tälläkin vuosituhannella yksi suosituimpia häätansseja. (Kaivola 1995, 55.)

Nykyisten ja vuosisadan vaihteen suomalaisten häiden erot, johtuvat pitkälti yhteiskunnallisista muutoksista. Häät voidaan ajatella jonkinlaisena yhteiskunnallisena

tapahtumana, josta heijastuu oman aikakautensa sosiaaliset rakenteet ja suhtautumistavat. Häät ovat kuuluneet juhlakirjoomme jo vuosisatoja. Erilaiset uskomukset sekä rituaalit ovat aina liittyneet avioitumiseen sekä häätjuhlaan. Eri perinnealueesta riippuen tavat ja rituaalit ovat vaihdelleet, mutta näitä vanhoja perinteitä ja tapoja on säilynyt edelleen tämän vuosituhannen häätjuhlillemme. Perinteillä on edelleen vahva asema nykyaikaisissa. Kuitenkin on otettava huomioon, että häätavat muuttuvat koko ajan. Monet vanhat perinteet ovat kadonneet hääperinteistämme ja monta uutta perinnettä on luotu tilalle. Moni vanha tapa on saanut myös uuden muodon ja erityisesti uuden merkityksen. (Nygren 1988, 152, 155.)

2.4 Karjalaista hautajaisperinnettä

Eri kulttuureissa ja uskonnoissa on monenlaisia näkökantoja ja käytäntöjä liittyen vainajan hautaamiseen. Paikallisen elämän, elämäntutkimuksen sekä taitojen ja taiteiden historiaa voi tarkastella hautauskulttuurin kautta. Ympäristön ja yhteisön vuorovaikutuksiin sekä eri aikakausien ihmisten tapoihin ja ajatusmaailmoihin antaa osviittaa eri hautauskulttuurien käytännöt. (Kiiskinen & Aaltonen 1992, 7.)

Vainajaa kunnioitetaan hautaamisen yhteydessä, koska heidän elämällään on ollut suuri merkitys heidän omaisilleen ja yhteisölleen. Jäljelle jääneet omaiset joutuvat käymään läpi surutyön, jonka tärkeä osa hautajaiset myös ovat. (Pajari, 2021.) Kulttuurista, uskonnosta ja perinteistä riippuu paljon, kuinka kuolemaan suhtaudutaan. Ruumiin kohtelu ja käsittely, kuinka hautajaisten kulku ja hautaan saattaminen tapahtuu ja miten surua ilmaistaan, ovat myös kulttuurista riippuvaisia. Erilaisten maailmankatsomusten välille suurimmat erot luovat käsitykset elämästä, kuolemasta ja kuoleman jälkeisestä elämästä. (Kiiskinen & Aaltonen 1992, 7.)

Kuolema niin kuin syntymäkin olivat Karjalassa luonnollisia, perheen ja suvun piirissä koettavia tapahtumia (Karjalanliitto 2021). Vainajia pidettiin moraalien vartioina ja tapojen tuomareina. Tämän vuoksi perinteet, jotka liittyvät kuolleisiin ovat olleet sosiaalisen elämän ydin ja koko järjestäytyneen yhteiskunnan ylläpitäjiä. (Forsius 1994.)

Naiset ovat huolehtineet ihmisestä kuoleman hetkellä samoin kuin heidän eläessäänkin. Esimerkiksi ruumiiden pesu ja pukeminen ovat kuuluneet naisen töihin. Hautajaisiin liittyen naiset hoitivat monia muitakin käytännön toimia. Laura Jetsun omista etnografisentutkimuksen aineistoista käy ilmi, että erityisesti iäkkäät naiset päättävät ja ovat

aktiivisia kuolemaan liittyvissä toiminnoissa. Tämä antaa heille aivan erityisen roolin erilaisten rituaalien suorittajina, sillä uskottiin, että naisilla oli kyky kommunikoida tuonpuoleisen kanssa. Eräs läntistä ja itäistä kuolemankulttuuria erottava tekijä on, että itäisellä perinnealueella naisella on aktiivinen asema kuolemanperinteen toimijoina ja ylläpitäjinä. Läntinen hautaustraditio on painottunut pääasiassa sanaan. Lännessä hautaustoimituksessa on ollut erittäin suuri merkitys papin tai maallikkosaarnaajan pitämällä ruumissaaralla, joten tämän vuoksi läntinen traditio on järjestynyt lähinnä miesten ympärille ja on painottunut sanaan. Idässä itkijänaisilla oli keskeinen asema hautausrituaaleissa ja tämä onkin ollut toinen läntistä ja itäistä kuolemankulttuuria erottava tekijä. Itäinen traditio nojaa sanan sijasta rituaaliseen toimintaan. (Jetsu 2001, 17–18.)

Vieraat kokoontuivat kuolintaloon, jos tiedettiin, että jollakulla oli ”suussa surman suitset”. Idässä tapahtumaa ei rajattu vain perhepiiriin, vaan myös naapurit läheltä ja kaukaa olivat tervetulleita. Vienan Karjalassa uskottiin, että Tuonen ukot istuivat kuolevan pääpuolella ja jalkopäästä saapui surma. Kuolevan sukulaiset olivat kerääntyneet kuoleman koittaessa hänen sivuilleen, kukaan ei seissyt pää- tai jalkapuolella. (Lehikoinen 2011, 104–105.)

Kuolevan hengen oikeanlaisesta poistumisesta huolehdittiin tarkasti. Kun kuolinhetki koitti, piti kaikkien paikalla olijoiden olla aivan hiljaa. Uskottiin, että äänet vaikuttavat hengen poistumiseen. Joillain alueilla ovea ei pidetty sielulle tarpeeksi arvokkaana kulkureitinä, joten kuoleman jälkeen avattiin ikkunat, räppänät ja savupirteissä lakeistorvi. Näistä avonaisista luukuista virtasi sisään myös raitista ilmaa, jolloin pelkoa herättänyt kalman haju hävisi. (Lehikoinen 2011, 106.)

Heti kuoleman jälkeen ja viimeisen henkäyksen henkäistyään, vainajalta suljettiin silmät. Pelättiin, että vainaja voi vielä kuoleman hetkellä valita katsellaan itselleen seuraa. Myös vainajan suu suljettiin. Rituaalinen ruumiinpesu suoritettiin heti kun hengen uskottiin poistuneen ruumiista. Pesun täytyi olla perusteellinen ja käytännön syistä se piti tehdä mahdollisimman nopeasti ennen ruumiin jäykistymistä. Ruumiinpesulla oli suuri merkitys jälkeenjääneille sekä itse pestävälle. Uskottiin, että puhtaan ruumiin oli helpompi päästä vainajien yhteyteen. Kun ruumiinpesu oli suoritettu, vainaja puettiin kuolinasuun. Hautapukua pidettiin erittäin tärkeänä. Yleensä hautapukuna käytettiin vainajan parasta asua, jonka hän oli saattanut valita eläessään itse. Myös itse ommeltu kuolinvaaate tai säästetty hääpuku oli yleinen vaatekappale. (Lehikoinen 2011, 113.) Vainajan kasvot peitettiin valkoisella rievulla nenään saakka, suupaikkasella, ja otsalle laitettiin kirjailtu otsanauha (Jetsu 2001, 20).

Kuollut ruumis on jätetty Karjalassa yleensä muutamiksi päiviksi jäähyväisiä varten pirttiin (Karjalan liitto ry 2021). Arkku aseteltiin pirtin arvokkaimmalle paikalle ikonien alapuolelle, ja arkun alle lattialle aseteltiin havuja (Jetsu 2001, 19). Tämän jälkeen pidettiin ”yön istujaisia” ruumiin äärellä. Karjalassa hautajaiset olivat koko yhteisön juhla. Kun väki näki, että talon ikkunasta roikkui käsipaikka, tiesi yhteisö, että kuolema oli vierailut talossa, ja vainajaa lähdettiin kunnioittamaan läsnäololla. Valvominen oli tärkeää senkin vuoksi, jottei vainaja lähtisi rauhattomana kuljeskelemaan. Liikkumista estettiin myös ompelemalla vainajan sukkiin kärjet yhteen. Joskus tapahtui myös valekuolemia esimerkiksi sairaskohtausten vuoksi. Valvomisella varmistettiin, että kuolema oli varmasti tapahtunut. Karjalassa oli tapana, että ruumiinvalvojisissa vainajaa itkettiin. Ajateltiin, että vainaja siirrettiin uuteen olotilaan itkujen avulla. Itkemisen avulla on myös ilmaistu ja helpotettu surua. Itku on auttanut myös sopeutumaan kuoleman aiheuttamaan suureen muutokseen. Itkijöinä toimivat yleensä naispuoliset lähisukulaiset tai ammattilaiset. (Lehikoinen 2011, 116–117.)

Ennen kuin vainajaa lähdettiin kuljettamaan hautausmaalle, menivät vieraat vuorotellen arkun luokse ja suitsuttivat vainajalle pyörittäen suitsutusastiaa kolmeen kertaan myötäpäivään. Samoin on tehty myös valvojaisiin tullessa. Tulen ja savun käyttö kuoleman ja hautaamisen yhteydessä liittyy puhdistamiseen sekä pyhittämiseen. (Jetsu 2001, 138, 141.) Kun arkku nostettiin pirtistä pois, laitettiin arkun alla olleiden havujen päälle rautakoukkuja ja naulattiin lattiaan nauloja. Näin varmistettiin, ettei pahana pidetty kalma jäänyt paikalle. Sen jälkeen lattialle saatettiin rikkoo saviastia. Astian uskottiin symboloivan ihmisen ruumista. Astia rikottiin, jotta ihmiset voisivat elää ja symbolisesti palauttaa vainaja lähtökohtaansa: ”Maasta sinä olet ja maaksi sinun pitää jälleen tuleman.” (Jetsu 2001, 122–123.)

Hautajaispäivän aamuna lähdettiin surutalosta kirkolle yhtenä hautajaissaattona saattamaan vainajaa hautaan, kalmistoon. Ennen arkun laskemista hautaan hautakuoppa käytiin suitsuttamassa, jonka jälkeen suitsutusastia jätettiin kuoppaan. Myös vainaja valmistettiin arkun sulkemista varten. Muun muassa sidotut sukat avattiin, sillä uskottiin, että matkallaan tuonelaan, vainajan piti pystyä liikkumaan, eikä se ollut mahdollista jalat sidottuina. Karjalassa uskottiin, että tuonpuoleiseen kiinnittyminen kestää kuusi viikkoa. Liikkumista ei saanut estää, koska tuona aikana vainajan uskottiin vierailevan kotonaan. (Jetsu 2001, 146, 178.) Kun tarpeelliset valmistelut oli tehty, arkun kansi naulattiin kiinni. Ennen hautaan laskua veisattiin hautaamisveisut ja rukoiltiin. Pappia ei hautajaisissa tavallisesti ollut, vaan veisut ja rukoukset hoiti se, joka ne osasi. (Jetsu 2001, 184–185.)

Kun hauta oli täytetty, hautakumpareen päälle pantiin kalmalauta, jonka päälle aseteltiin esimerkiksi teeastia ja murrettu leipä vainajaa varten. Uskottiin, että pikkulinnut ovat suvun vainajia, jotka linnun hahmossa tulevat syömään omaa osuuttaan. (Jetsu 2001, 154–155.)

Hautaamisen jälkeen lähdettiin kuolintaloon peijaisiin eli hautajaisaterialle. Hautajaisateria oli erittäin runsas. Ruokailujärjestys määräytyi vainajan sukupuolen mukaan. Jos vainaja oli ollut nainen, ruokailivat naiset ensin, jos mies, kävivät ensin miehet ruokapöydään. Arvokkain paikka pöydän yläpäässä oli katettu vainajalle. (Jetsu 2001, 25–26.) Vainajien uskottiin saapuvan ja poistuvan ikkunaan asetetun käsipaikan avulla (Karjalanliitto 2021). Tilaisuuksissa keskityttiin usein syömiseen ja juomiseen enemmän kuin suremiseen. Muistajaiset olivat yleensä iloinen juhla, jossa vainajan uskottiin olevan mukana. (Kiiskinen & Aaltonen 1992, 23.)

Tapana oli ajatella, että vainajalla oli oikeus oleskella siellä missä on syntynyt ja elänyt kuuden viikon ajan, mutta tämän ajan jälkeen hänen on kiinnityttävä tuonpuoliseen pysvästi, eikä kotiin saanut enää palata. Tuon kuuden viikon aikana vainajan liikkumista oli helpotettava esimerkiksi jättämällä ovi lukitsematta. (Jetsu 2001, 203–204.) 69-vuotias Vieljärveläinen nainen on todennut 1996:

No, käümäh anna tulou, ennen kuuttu n’edälii. Häi kuudeh n’elälih täh sah kun kävüi kodih. Sit ei voi tulla.

No antaa tulla käymään ennen kuutta viikkoa. Kuuteen viikkoon asti hän voi käydä kotona. Sen jälkeen ei voi tulla. (Jetsu 2001, 204.)

Jo siitä asti kun ihmiskunnalle on muodostunut oma kulttuuri, kuolema on ollut osa yhteisön elämää. Kuolemaan valmistaminen ja kuolleista huolehtiminen ovat olleet tärkeä koko yhteisön rituaali ja ollut aina osa ihmiskunnan kulttuuria.

3 AJASTAIKA – ELÄMÄN JUHLAT

3.1 Opinnäytetyöni syyt ja prosessi

Tanssinopettajana olen aina kokenut, että minulla on annettavaa nuorille ja aikuisille, ja siitä työstä minä myös tunnen saavani eniten itselleni. Lähdin tekemään opinnäytetyötäni selvittääkseni, mitä tämän päivän nuori ajattelee kansantanssista ja siihen vahvasti kuuluvasta perinteestä. Halusin vastauksen kysymykseen, kuinka nuoret kokevat perinteet ja sitä kautta pohtimaan sitä, mikä kansantanssissa heitä kiehtoo. Miksi he harrastavat kansantanssia? Halusin tätä kautta myös selvittää keinoja kansantanssin suosion ja näkyvyyden lisäämiseksi nuorten ja nuorten aikuisten keskuudessa.

Opetan 15–19-vuotiaita pitkän harrastusuran tehneitä tanssijoita, joten päätin käyttää heitä tutkimusryhmänäni. Lähdin pohtimaan, mitä kautta perinteet olisi helpoin hahmottaa. Koin, että erilaiset juhlat ja niihin kuuluvat juhlaperinteet auttaisivat nuorta ymmärtämään konkreettisesti perinteiden läsnäolon, joten lähdin työstämään tematiikkaa juhlien kautta. Asioiden tutkiminen ja niiden prosessoiminen taiteen kautta on minulle luontaista. Tämän vuoksi päätin toiminnallisen tutkimuksen lisäksi yhdistää taiteellisen tutkimuksen tekemällä aiheesta tanssiteoksen, Ajastaika-elämän juhlat.

Keväällä 2021 Nuorisoseura Matora sai apurahan Karjalaisen kulttuurin edistämissäätiöltä teoksen musiikin sävellystä varten. Olimme jo alustavasti pyytäneet sävellystyöhön muusikko Joonas Ojajärveä, joka otti työn vastaan.

Päätin tanssiteoksen aiheeksi elämän juhlat, sillä minua kiinnosti tutkia nuorten ajatuksia ja kokemuksia juhlaperinteistä ja parisuhteista. Halusin teokseni koostuvan kolmesta eri kokonaisuudesta, joten valitsin, ehkä ikäryhmälle jopa haastavat, juhlat: hautajaiset, häät ja kihlajaiset. Valintaa tuki varmasti se, että olin jo tehnyt vuonna 2016 teoksen, joka pohjautui karjalaisiin hautajaisiin. Olin silloin saanut kyseisestä teoksesta palautetta, ettei nuori voi tietää surusta. Tämä palaute jäi vaivaamaan, sillä olin täysin eri mieltä. Suru tunteena ei ole tunne, jonka voi oppia vain aikuisena. Joten päätin herättää tämän vuonna 2016 tekemäni teoksen uudelleen eloon eräänlaisena vastalauseena ja todistaakseni, että myös nuoret voivat tuoda lavalle vaikeita ja isoja tarinoita.

Tanssiteoksen kohtaukset pohjautuvat kaikki 1800–1900-luvun juhlaperinteisiin. En halunnut sitoutua vain yhden perinnealueen tapoihin ja kulttuuriin, sillä halusin ilmentää

tapoja ja kulttuureja mahdollisimman laajasti ympäri Suomen. Teoksen aikakaari kulkee takaperoisesti. Teos alkaa nykyhetkestä, ja kohtausten vaihtuessa palataan aina ajassa taaksepäin kohti nuoren parin seurusteluaikoja. Kohtausten sisällä asiat menevät aikajärjestyksessä. Tein myös päätöksen, että sukupuoliroolit ovat 1800–1900-luvun mallin mukaiset, sillä teoksen tapahtumat ovat oikeasta historiasta. Pääparina on heteromies ja -nainen, ja muutkin roolit jakautuvat vahvasti mies- ja naissukupuolen mukaan. Asiasta keskusteltiin ryhmän kanssa, jotta nuoretkin ymmärtävät ajatukseni ja päätökseni taustat.

Teoksessa tanssijoina toimivat Motoran Vinhakat, ja musiikin sävellys on Joonas Ojajärven käsialaa. Bändinä teoksessa on Motoran oma kuusihenkinen kansanmusiikkibändi Rälläkkä. Teos saa ensi-iltansa 27.11.2021 Joensuussa. Kerron teoksen sisällöstä tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Teetin syksyllä 2021 Webropol-kyselytyökalulla anonyymien kyselyyn, jossa nuoria ohjattiin pohtimaan juhlaperinteitä, perinteiden merkitystä, parisuhdetta ja avioliittoa sekä syitä kansantanssin harrastamiseen ja mielipiteitä lajin hyvistä ja huonoista puolista. Kyselyssä kysyttiin myös nuorten ideoita kansantanssin suosion lisäämiseksi. Pohdin kyselytutkimukseni tuloksia kappaleessa seitsemän.

3.2 Tanssiteos Ajastaika – Elämän juhlat

Tässä luvussa käyn läpi tanssiteokseni käsikirjoituksen. Käsikirjoitus on luotu erilaisten rituaalien ja tapojen pohjalta, joita esittelin luvuissa 1–2. Tanssiteos on opinnäytetyöni taiteellinen tutkimus, jonka kautta haluan tuoda kansantanssin helpommin lähestyttäväksi.

Kohtaus 1: hautajaiset

Teos alkaa naisen hautajaisilla. Lavalle saapuu ensimmäisenä naisjoukko. Karjalaiseen perinteeseen kuuluvia itkuvirsiä en sisällyttänyt teokseeni, sillä minulla itselläni ei ole tarpeellista tietotaitoa opettaa niitä. Halusin kuitenkin, että ihmisääni kuuluu, joten nuoret naiset lausuvat kohtaukseen kuuluvasta laulusta virkkeitä saapuessaan kulkueena sisään. Musiikki lähtee hiljaa liikkeelle ja valo nousee. Laulu alkaa traditionaalisella laululla, johon Joonas Ojajärvi on säveltänyt sävelmän:

Ei miun laulella pitäisi, ei laulella pitäisi. Viel on mullat muuttumata, muuttumata. Tuonen tiet tehystymätä, tehystymätä. Vielä on kynnyks kyynelissä, kyynelissä. Kaiho mieli kammarissa, ja kammarissa. Ei miun laulella pitäisi, ei laulella pitäisi. Vast mie kullain kuolettelin, kuolettelin. Marjoin saattelin manalle, saattelin manalle. (SKVR.)

Tanssi on hidas, menuettimainen. Tunnelma on harras. Naisten mustat feresit, karjalaiset kansanasut, kuvaavat suruasuja. Naisilla on myös mustat huivit, jotka tukevat tanssia liikkeen mukana. Naiset ovat tanssinsa lopuksi asettuneet solaksi keskelle lavaa. Miesten saattojoukko saapuu, ja vainaja lepää heidän olkapäillään. Vainaja on kääritty valkoiseen lakanaan. Miesjoukko saapuu haudalle ja arvokkaalla nostolla laskevat vainajan hautaansa. Rytmisillä poluilla, aivan kuin kunnialaukauksin, hautajaisjoukko heittää vielä viimeiset hyvästinsä. Valo pienenee spotiksi vainajaan muiden tanssijoiden siirtyessä lavalta pois.

Hetken hiljaisuus. Musiikki lähtee ja käsi ilmestyy lakanan alta. Alkaa vainajan oma soolotanssi, joka kuvastaa hänen matkaansa tuonpuoleiseen. Tanssin lopuksi vainaja suoristaa lakanan, johon hänet oli kääritty, asettuu sen keskelle ja pyörähtää tasaisen rauhallisen piruetin. Tämä piruetti muodostaa lakanasta kukan, joka jää kuvastamaan hautaa, jonka päälle on aseteltu hautajaisseppele. Tanssija poistuu lavalta.

Iloisen rempseä karjalainen musiikki pärähtää käyntiin, ja kaikki tanssijat tanssivat iloisesti sisään. Alkaa muistojuhla, joka on ollut Karjalassa iloinen juhla. Monen taitavan tanssisarjan ja ripaskan jälkeen miehet menevät keskelle hautajaiskukan luo, nappaavat lakanan kulmista kiinni ja nostavat lakanan ilmaan ja pyörivät iloista piiriä. Lopuksi piiri pysähtyy ja lakanasta muodostuu häissä käytetty vihkitelta. Siirrytään ajassa taaksepäin suoraan nuoren parin häihin.

Hautajaiskohtaus oli ensimmäinen kohtaus, joka teokseen työstettiin. Koin sen helpoimmaksi aloittaa, sillä tähän oli jo paljon valmista materiaalia olemassa. Sitä piti vain sommitella ryhmälle ja uuteen musiikkiin sopivaksi.

Kohtaus 2: häät

Nuoripari on juuri vihitty. Hääkansa hurraa ja siirtyy suoraan pukemaan morsiamelle naidun naisen päähinettä, jota tässä teoksessa kuvastaa kukkaseppele. Haitaristi Marko Kotilainen nousee ylös ja alkaa soittamaan juhlallista hääpoloneesia. Juhlakansa lähtee seuraamaan hääparin johdattamaa joukkoa. Poloneesin päätyttyä alkaa vauhdikas

polska. Tähän tanssikohtaukseen on yhdistetty monta eri ajatusta: polska valikoitui lajiksi, koska se oli ennen suosituin häätanssi. Koreografiassa oleva itkupolska oli vanha hääleikki, jossa naiset laulamalla ja piirileikkiä leikkimällä morsiammen ympärillä itkivät morsiammen naitujen säätyyn.

Polska alkaa naisten vauhdikkaalla tanssilla. Liikekieli yhdistelee nykytanssin ja kansantanssin liikekieltä. Liikkeet ovat suuria, venyviä sekä aksentoituja. Samaan aikaan miehillä on hyvin minimalistista ja hidasta liikkumista. Taiteellisesti halusin tässä kohtaa ilmentää myös kansantanssin muuntautuvuutta ja antaa tanssijoille haastetta ei niin perinteisen liikekielen tanssimiseen. Naiset tanssivat miesten luo ja ohjaavat heidät paritanssin keinoin lavan takaosaan. Tästä alkaa itkupolska. Itkupolskana käytin traditionaalista kansansävelmää, jonka sanat ja merkityksestä olen kirjoittanut alaluvussa 2.3. Morsian tanssitetään lavan keskelle, ja muut naiset muodostavat piirin hänen ympärilleen. Morsiamen silmät suljetaan liinalla. Laulun loppuksi tempo jälleen kiihtyy. Morsian asettaa kukkaseppeleensä edessään olevalle ja alkaa oman villin pyörintänsä muiden poistuesssa miesten kanssa puolikaarelle lavan taakse. Sulhanen nappaa morsiamensa tanssiin. Alkaa hääparin häätanssi. Muut yhtyvät villiin paritanssiin. Polska yltyy yhteiseen kisaaskelpiiriin, jonka loppuksi naiset nousevat miesten käsivarsille. Polskan päätyttyä morsian jää piirin keskelle ja häntä pyöritetään villisti ympäri piiriä, ”juotetaan juovuksiin”.

Morsian jää pyörimään ja muut siirtyvät hänen ympäriltään. Morsian pysähtyy ja alkaa haastamaan riitaa huutaen: ”Tässä on hoikka tyttö Joensuusta, vetäkää solmuun jos saatte senkin Vesjakoon vellimahat. Teitähän ei näy edes peukalon takkaa ja teitä menis kolmetoista tusinaan.” (Heikinmäki 1981, 434.) Tässä repliikissä olen soveltanut lähteessä alkupeiräisesti sanottua ” Tässä on hoikka poika hollolasta.”

Morsian huitaisee ja osuu edessä olevaan, joka kaatuu sulhasen päälle. Sulhanen suutuu, ja tästä alkaa tappelupolka. Muut naiset ovat kantaneet morsiammen pois, ja lavalle jäävät vain miehet. Idea tähän kohtaukseen perustuu Terttu Kaivolän (1995, 30, 32) toteamukseen siitä, ettei miesten mielestä häät olleet kunnon häät ellei niissä oltu saatu ja annettu muutamaa mustelmaa.

Polkka alkaa ensin lämmittelyllä, josta se yltyy uhkailun kautta massiiviseen tappelukoh-
taukseen. Tukasta revitään, nyrkillä huidotaan, rinnuksista revitään. Yksi toisensa jäl-
keen on saatu kanveesiin. Polkka päättyy miesten lauluun, kun yksi pari jää vielä valmis-
tumaan viimeiseen iskuun, kivi-sakset-paperi-peliin.

Tähän kohtaukseen sain apua näyttämötaistelun ammattilaiselta tanssija, näyttelijä Arvo Jean-Michael Saariselta. Hän kävi opettamassa ensin näyttämötaistelun perustekniikkaa, ja toisen kerran katsoimme yhdessä taistelukoreografiaa.

Kohtaus 3: Kihlajaiset

Muut miehet poistuvat lavalta ja sulhanen jää lavalle. Morsian on ilmestynyt lavan vasempaan takanurkkaan. Kohtaus on vaihtunut, ja ollaan morsiammen kotipihan aitan ovella. Ensimmäisen kohtauksen lakana tuodaan jälleen lavalle keskelle pystysuunnassa merkitsemään aitanovea. Morsian ja sulhanen liikkuvat isolla neliöllä. Sulhanen koputtaa: ”Saanko tulla?” Liikkutaan seuraaviin kulmiin: ”Elä tule”, morsian vastaa. Liikkutaan pitkien sivujen keskelle. Molemmat kävelevät lakanan viereen sen ollessa parin välissä. Sulhanen koputtaa jälleen ja kysyy: ”Ootko varma?” Morsian osoittaa haluavansa sulhasen tulevan luokseen. Lakana kääntyy sivuttain parin liikkuesssa sen mukana, sulhasen jäädessä lakanan taakse, morsian lakanan eteen. Sulho tulee lakanan takaa ja kaappaa morsiamen lakanan kanssa syleilyyn. Lakana ilmentää tässä kohtaa salakihloiksi tuotua arvokasta kangasta. Pari yhtyy intiimiin tanssiin. Taustalta alkaa kuulua masurkan tahditusta, ja kosiojoukko puhemiehineen on lähtenyt matkaan. Sulhanen huikkaa morsiamelle: ”Nähdään huomenna!” ja poistuu ”aitasta”. Morsian siirtyy lavan vasempaan etunurkkaan lakanan kanssa sitä hyväillen. Masurkan lopuksi kosiojoukko tanssittaa morsianta. Tanssin lopuksi pari jää halaamaan keskelle. Sulhanen poistuu, ja muut naiset tulevat lakanan kanssa lavalle. Alkaa morsiamen saunotus.

Kohtaus 4: Morsiussauna

Morsian on jäänyt kihla-kohtauksesta lavalle, miesten poistuttua. Muut naiset tulevat lakanan kanssa lavalle. He pyörittävät lakanaa morsiammen ympärillä lausuen Elisa Mietisen sommittelemaa traditionaalista saunotusrunoa:

Miepä taitan taikavastan, Lempivastan liekautan justinsa juhannusyönä, pienne Pietarin keralla. Nouse, lempi, liehumaan, kunnii kupahumaan. Yli kuen kirkkokunnan, yli kappelin kaheksan. Nouse nokko, seiso seipo, Mamman makkara ylene. Ilman nuorin nostamata, terva köysin tempomata.

Nouse Lempi liehumaan, kunnivo, kuulumaan tämän lapsen lantehilla, tämän piian pillun päällä, tämän allin assuntaa, tämän linnun liikuntaa! Kun on saunan lämpimät mänöö, sinne on minun lempen mänköön; kuin on tämän saunan uuni ärisöö, niin on minun lempen ärisköön. (Lampinen, Enqvist & Hahtola 2015, 29–32.)

Lakana asetellaan lattialle, ja morsian käy seisomaan lakanalle. Saunottajanaiset käyvät seisomaan lakanan ympärille ja alkavat riisumaan itseään. Heillä on lavalle tullessaan ollut yllään Laatokan Karjalan kansallispuku, johon kuuluu muun muassa sininen villaliivi ja -hame. Naiset riisuvat liivit ja hameet lakanan ympärille, ja heille jää ylleen valkoinen alushame sekä puuvillainen valkoinen pitkähihainen paita. Tämän jälkeen muutama nainen menee riisumaan morsianta. Hänelle jää ylleen valkoiset, pitkät alushousut (mamelukit) sekä valkoinen ihonmyötäinen hihatton paita. Naiset aloittavat runon alusta, jokainen eri kohdasta. Lavalle on tuotu myös kiulu ja saunakauha. Morsian valuttaa vettä kauhasta kiuluun. Äänimaailma on suloinen sekaisuus. Naiset liikehtivät rituaalinomaisesti valmistuen morsianta avioliittoon.

Toisen säkeen aikana kaikki alkavat lausua runoa yhtä aikaa rauhoittaen liikkeensä ja kääntyen morsianta päin. Jokainen menee morsiamen luo vuorotellen. Kukin ottaa kiulusta vettä kauhalla ja valuttaa sitä morsiammen päälle. Morsian itkee. Kun jokainen on käynyt kaatamassa vettä, ottavat naiset lakanan päädyistä kiinni ja kuivaavat morsianta. Tämän jälkeen koko joukko kävelee kohti yleisöä lausuen runon toisen säkeistön vielä kerran. Valot sammuvat.

4 PERINTEET OSANA MEITÄ

4.1 Elämän juhlat ja niiden merkitys

Webropol-työkalulla tehdyn kyselyn vastaajista kaikki olivat osallistuneet syntymäpäivä-juhlille sekä lakkiaisiin tai muihin valmistujaisjuhliin. Yllätyksekseni 85,7 % vastaajista oli osallistunut hautajaisiin. Kuitenkin häät ja lakkiaiset koettiin ylivoimaisesti tärkeimmiksi juhliksi. Lakkiaiset koskettivat monia, sillä vastaajista suurin osa käy lukiota ja pystyy helposti samaistumaan tähän juhlaan. Yllätyksekseni vastaajista suurin osa olivat osallistuneet enemmän hautajaisiin kuin häihin, mutta silti häitä pidettiin tärkeämpänä juhlanä, vaikkei omaa kokemusta häistä ollutkaan. Häiden merkityksellisyys perustui enemmän oletukseen siitä, että ihmisen kuuluu mennä naimisiin. Eräs vastaajista ei ollut itse osallistunut häihin, mutta koki silti, että ne tulevat olemaan hänelle tärkein juhla:

Koen häät tärkeimmäksi juhlaaksi, koska se on rakkauden juhla, ja sitä odottaa koko elämän. Häät eivät myöskään ole ns. pakollinen juhla toisin kuin esim. kastejuhla/nimiäiset, joten siksi se on vielä spesiaalimpi.

92,9 % vastaajista koki suvun ja perheen juhlat yhtä tärkeinä kuin juhlat ystävien kesken. Omien läheisten kanssa vietetty aika koetaan tärkeäksi, ja sukulaisuussuhteet tuntuvat korostuvan tärkeinä juuri juhlan viitekehäksessä. Se mitä tai ketä juhlitaan, yhdistää kaikkia vieraita. Sukulaisia nähdään nykyään usein vain juhlissa, joten koettiin että juhlat ovat se hetki, jolloin sukulaisuhteita pidetään yllä. Yksi kyselyyn vastaajista on sanonut:

Kun taas on kyseessä perheen ja suvun juhlat, pääsee näkemään kaikenlaisia sukulaisia etenkin niitä, joita ei muulloin kuin juhlissa näekään. Silloin pääsee kunnolla nauttimaan omasta perheestään tuntui se muulloin kuinka kamalalta hyvänsä.

Vastauksista kuitenkin ilmeni, että entisaikojen ”kutsutaan kaikki” -mentaliteetti ei enää päde. Omat juhlat halutaan mieluummin pitää pieninä ja intiimeinä, ja niihin osallistuvat vain ne läheisimmät.

4.2 Perinteet ja niiden merkitys

Suurin osa kyselyyni vastanneista nuorista mielsi perinteet erilaisiin perhejuhliin kuuluviksi. Harva koki perinteiden olevan läsnä omassa jokapäiväisessä elämässään. Kyselyssä oli liukuasteikko 1–10 kohdassa, kuinka tärkeäksi nuori kokee perinteet. Tällä

halusin herätellä nuoria ajattelemaan, mitä perinne on heille ja kuinka tärkeäksi he sen kokevat. Neljästätoista vastauksesta minimiarvo oli 5,0. Eli ainakin yksi vastaajista ei ollut kokenut perinteitä tärkeänä. Vastauksien mediaani oli 7,0. Eli suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että perinteet ovat tärkeitä ja merkityksellisiä, mikä näkyy seuraavassa vastaussitaatissa:

Perinteet pitävät parhaimmillaan jalkamme maassa kun olemme lähdössä pimeisiin tuiki tietämättömiin, mutta pahimmillaan upottavat jalkamme maahan niin, ettemme pääse enää liikkumaan. Ne muokkaavat meistä jok'ikistä, halusimme tai emme. Minulle perinteet ovat juuri sitä: ne muokkasivat (ja muokkaavat yhä) minua antaen minulle hyvän pohjan josta alkaa. Ne eivät suuremmin näy jokapäiväisessä elämässäni.

Kaikki kyselyyn vastanneet olivat sitä mieltä, että omiin juhlaperinteisiin kuului paljon vanhoiksi miellettyjä perinteitä, mutta myös uusia, muokkautuneita perinteitä. Perinteet on selkeästi helpompi ymmärtää konkreettisesti tavoiksi ja teoiksi, mutta ymmärrys esimerkiksi musiikin, käsitöiden ja tarinoiden läsnäolosta ja merkityksestä näyttäisi olevan vähäinen. Vaikutti siltä, ettei nuoret nähneet kulttuuriperinnön merkitystä suurempana kehiksenä ja merkityksellisenä oman elämän kannalta. Onko oman kulttuuriperinnön tietämys katoamassa vai eikö sitä arvosteta? Koen oman työskentelyni kansantanssin ja -perinteen parissa tärkeäksi, sillä tätä kautta pystyn jakamaan edes pienen osan kulttuuriperinnettä nuorten tietoisuuteen. Perinteiden välittyminen on kuitenkin keskeinen osa lapsen ja nuoren identiteetin kehittymistä ja tätä kautta hänen hyvinvointiaan (Kulttuurin vuosikello 2021). Esimerkiksi Bruono Bettelheim (1975, 10) sanoo kirjassaan *Satujen lumous*, että ”yksi tärkeimmistä asioista lapselle on oikealla tavalla välitetty kulttuuriperintö. Pienille lapsille tällaisen tiedon välittää parhaiten kirjallisuus.”

Kysyin nuorilta kansanperinteen merkityksestä ja kuinka se näkyy heidän elämässään. Olivathan he harrastaneet jo pitkään kansantanssia, joten minua kiinnosti kuinka he näkevät ja kokevat suomalaisen kansanperinteen:

Perinteet merkitsevät minulle mennyttä historiaa ja kulttuurillisia juttuja. Perinteet tuovat mielestäni ihmisiin/sukuihin/yhteiskuntiin persoonaa, joilla erottua muista. Perinteet näkyvät varmasti minussa vahvasti, sillä perinteitä voi huomata ajatusmaailmassani, toimintatavoissani, ja ulkonäössäni. Perinteet ovat kuin ne valmiiksi annetut lähtökohdat, joista lähdetään sitten avartamaan omaa minäkuva.

Kansanperinteeksi kutsutaan suomalaisille tyypillisiä perinteisiä toimintamalleja. Siihen kuuluvat keskeisenä osana muun muassa erilaiset uskomukset, asenteet, tiedot ja tavat. Myös erilaiset käsityöläisammatit ovat osa identiteettiämme. Usein mielletään, että

kansanperinne on ”elävää perinnettä”, eli tarinoiden ja toiminnan kautta siirtyvää kulttuuria sukupolvelta toiselle. (Folklore SuomiFinland 2016-2021).

Kansanperinne koettiin vaikeaksi pukea sanoiksi, eikä sen koettu olevan osa nuoren elämää, muuten kuin kansantanssiharrastuksen kautta. Erästä vastauksesta kävi ilmi, että kansanperinteitä ei käsitellä koulussa kovinkaan paljoa, joten vastaaja koki, ettei ole saanut tämän vuoksi siitä tietoa. Luulen, että tunne siitä, ettei kansanperinne ole osa elämää, johtuu nimenomaan siitä, ettei tunnista ja tiedä, mitä kaikkea tämä pitää sisällään. Olen sitä mieltä, että jokaisella Suomen kulttuuriin kasvaneella kansanperinteet ovat osa elämää jollain tapaa. Se on kuitenkin niin vahvasti osa meidän kansallisidentiteettiämme, ettei siltä voine välttyä. Sadut, laulut sekä erilaiset juhlatavat värittävät jollain lailla meidän jokaisen lapsuutta ja nykyisyyttä. Eräs kyselyyn vastaajista oli pohtinut kansanperinteen merkitystä itselleen: ”Kansanperinne tuo tietoisuutta omista juuristani ja ympäristöstä missä asun ja elän. Kansanperinteet ovat osa kulttuuria, jota myös minä olen osa.”

Mutta muuttuuko kansanperinteemme tässä globaalissa maailmassa? Mielestäni muuttuu. Historia säilyy toki aina, mutta kuten jo aikaisemmin mainitsin, kaikki kyselyyn vastanneet kertoivat omien juhlaperinteidensä jo muuttuneen. Uusia kerroksia tulee vanhan päälle, mutta tästä herääkin kysymys, kuinka kauan tieto alkuperäisestä pysyy, ennen kuin alkuperäinenkin muuttaa muotoaan? Että meille nyt uudesta tavasta ja perinteestä tuleekin se vanha ja alkuperäinen. Sitä on varmasti tapahtunut jo. On toki vaikeaa määrittää mikä on alkuperäistä.

Tavat ja kulttuuri ovat muuttunut aikojen alusta asti ihmisen kehittyessä. Tämän vuoksi kysyin nuorilta, mitä heidän mielestään jäisi pois, jos perinteitä ei olisi. Moni koki jälleen, että erilaiset perhejuhlat jäisivät pois:

Juhlat. Kaikki juhlat ovat perinnettä, ja jos ne jäisivät pois, niin jäisivät myös ihmisten virstanpylväät. Silloin taas voisi mennä ajantaju hieman sekaisin, kun ei enää olekaan sitä yhtä juhlaa, johon laskea päiviä. Silloin jäisi myös pois useat syyt nähdä sukulaisia ja ystäviä arjen ulkopuolella.

Perinnejuhlat jäisivät pois ainakin. Pois sulkeutuisi mielestäni myös osa historiaa, sillä perinteet jotka ovat jatkuneet sukupolvilta sukupolville tuovat mukanaan historiallista aikaa tavallaan.

Useampi vastaaja pohti myös kulttuuri-identiteettimme katoamista ja sen kautta Suomen ja suomalaisuuden merkitystä:

Monia nykypäivän asioita, kuten perinneruokia ei olisi olemassa. Myös mielikuva Suomesta voisi olla erilainen, koska vaikkapa saunaa ei varmaankaan olisi. Joten

ehkäpä Suomi ei erottuisi kovin hyvin muista valtioista, koska sillä ei olisi mitään ns. omaa ja erikoista asiaa.

Itse näen, että elämä olisi mustavalkoisempaa. Perinteet ovat kuin aikuisten satuja. Monet mielenkiintoiset tarinat jäisivät pois.

Olin iloinen lukiessani nuorten vastauksia, sillä tuntui, että pohtimalla, mitä elämästä puuttuisi ilman perinteitä, he olivat myös alkaneet ymmärtää perinteen ja tapojen merkityksen meidän jokapäiväisessä elämässä. Jokainen myös tuntui ahdistuvan ajatuksesta, ettei meillä olisi ”jotain omaa”. Tämä herättää itsessäni toivoa siihen, että vaalimme rakkaudella meidän perintöjämme, perinteitämme ja kulttuuriamme. Opetamme niitä yleensä eteenpäin ja erityisesti osaamme itse arvostaa itseämme ja historiaamme. Kuten eräs nuori oli vastannut: Jos ei olisi perinteitä ei olisi myöskään elävää historiaa ja näin kokonaisia kulttuureja jäisi unholaan.

5 PARISUHTEET JA AVIOLIITTO 2020-LUVUN NUOREN SILMIN

Koska olin valinnut tanssiteokseeni tutkimuskohteeksi suomalaiset hää- ja kihlajaisperinteet, koin tärkeäksi ymmärtää 2020-luvun nuoren ajatuksia parisuhteista tunteista ja avioliitosta. Tekemässäni kyselyssä kysyin, tarvitseeko ihminen parisuhdetta. 64 % prosenttia vastasi, että kyllä tarvitsee. Parisuhde perusteltiin niin, että siihen kuuluu rakkaus, luottamus, toinen ihminen ja jakaminen, ja koettiin, että ihminen tarvitsee muita ihmisiä, luottamusta eli turvaa ja rakkautta. Läheisyyden tarve ja kosketus oli myös monelle tärkeä asia, ja kokemus oli, että sen takaamiseksi tarvitaan parisuhde. Koettiin myös, että parisuhde opettaa luottamusta, sekä itseensä että toiseen:

Riippuu ihmisestä, mutta itse koen sen tärkeäksi. Parisuhteessa toinen osapuoli tuo elämään jonkun, jota rakastaa ja joka rakastaa, jonka kanssa on läheisissä väleissä ja johon voi aina luottaa. Toisaalta monille myös hyvät ystävät ja muut läheiset voivat korvata parisuhteen.

Ihmisen yksi perustarpeista on läheisyys. Tutkimuksien mukaan parisuhteessa olevat ihmiset elävät yksineläjiä terveellisemmin. Läheisyys laskee stressiä ja tuottaa mielihyvää. Lisäksi jokainen tarvitsee aika ajoin ihmistä johon turvautua. En kiellä etteikö olisi poikkeuksiakin mutta nehan vain vahvistavat säännön.

36 % vastaajista oli sitä mieltä, että ihminen ei tarvitse parisuhdetta. He pohtivat muun muassa sitä, tarkoittaako parisuhde aina romanttista suhdetta ja voiko ystävien välistä suhdetta kutsua parisuhteeksi. Vastaajat kokivat, että perhe ja ystävät voivat antaa ihmiselle yhtä paljon kuin romanttiseksi mielletty suhde.

Osa ihmisistä ei halua parisuhdetta, koska ei koe tarvitsevansa sitä. Se, että ei ole parisuhdetta ei tarkoita, että olisi yksinään, sillä ihmisillä on usein parisuhteen lisäksi kavereita ja sukulaisia.

Parisuhteen merkityksellisyys on hyvin henkilökohtaista, mutta mielestäni ihminen ei tarvitse elääkseen parisuhdetta. Monelle parisuhde tuo turvaa, luottamusta ja erilaista sitoutunutta romanttista rakkautta. Ympärillä olevat muut ihmiset kuten perhe ja ystävät antavat myös tukea ja turvaa sekä rakkautta. Kaikille ihmiselle romanttinen rakkaus ei ole välttämätöntä, tärkeintä on, että tulee itse itsensä kanssa toimeen.

Kun nuoret olivat pohtineet parisuhteen merkitystä ja sitä mitä se tarkoittaa, kysyin seuraavaksi, mitä kihlaus merkitsee heille. Vastausvaihtoehtoina oli lupaus avioliitosta, suhteen vakavoitumista, ei koe kihlausta merkityksellisenä ja jokin muu, mikä. 50 % vastaajista koki, että kihlaus merkitsee heille lupaa avioliitosta. 36 % oli sitä mieltä, että

kihlaus on heille merkki suhteen vakavoitumisesta, ja 14 % vastasi jokin muu. Tässä perusteluihin oli kirjoitettu, että ”lupaus avioliitosta” terminä ohjaa hänen ajatustaan siihen, että se olisi jonkun muun päättämä asia. Kihlaus tarkoitti hänelle lupausta olla toisen rinnalla ja mennä naimisiin kuitenkin ilman siihen liittyvää ulkopuolista syytä.

Se, että 50 % koki kihlauksen edelleen lupauksena avioliitosta, on mielestäni merkki siitä, että vanha perinne ja ajatusmalli ovat pysyneet jo vuosisatoja yllä. Koen, että kirkko on ohjannut ja kontrolloinut tätä ajatusmallia. Kihlaus voi tarkoittaa toisille lupausta avioliitosta, mutta olen sitä mieltä, että nykyään sillä on kuitenkin entistä suurempi merkitys suhteen syventämisen kannalta. Se on kahden ihmisen välillä pieni ele, joka syventää luottamusta toista kohtaan.

Kysymykseen haluaako mennä naimisiin jopa 93 % vastasi, että kyllä haluaa, ja vain 7 % ei osannut sanoa. Suurin osa mielsi avioliiton tärkeäksi kahden ihmisen välillä olevan tunteen vuoksi. Avioliitto merkitsi monelle rakkauden virallistamista. Tässä huomaa ajatusmaailman muuttuneen paljon siitä mitä avioliitot olivat esimerkiksi 1800–1900-luvuilla, jolloin tunnesyyt olivat avioliiton kannalta toissijaisia. Muutamasta vastauksesta näkyi myös ajatus vanhoillisesta ajatusmallista: perheen voi perustaa vasta avioliitossa ja suvun jatkaminen on siitä kiinni.

Tähän oli avaava jatkokysymys, että mikä merkitys tunteilla on avioliiton solmimisen kannalta ja riittävätkö ainoastaan tunnesyyt avioliiton solmimiseen. 79 % oli sitä mieltä, että tunnesyyt riittävät naimisiin menemiselle: ”Siis on aivan järjetöntä ajatellaakaan solmia avioliittoa, jos ei olisi tunteita. Tunteet on se asia, jonka takia avioliitto solmitaan.”

Tunteiden merkitys avioliiton solmimiseen korostuu jälleen vastauksissa kysymykseen siitä, minkä muiden syiden vuoksi voisi mennä naimisiin. Vaihtoehdot olivat perheen perustaminen, juridiset syyt (perintöasiat, lapsen isyyden määrittäminen yms.), rahan vuoksi, tuttavani/ystäväni saisi oleskeluluvan Suomesta, isot juhlat, jokin muu, mikä ja ei mikään näistä. Suurin osa eli 43 % oli sitä mieltä, ettei mikään näistä vaihtoehdoista ollut heille tarpeeksi hyvä syy avioliitolle. 36 % vastanneista oli sitä mieltä, että syy avioliitolle voi olla perheen perustaminen, ja jopa 29 % oli sitä mieltä, että voisi solmia avioliiton sen vuoksi, että tuttava/ystävä saisi oleskeluluvan Suomesta.

Tässä oli mielestäni hyvin selkeä ajatus nuorella siitä, että tunteet ovat erittäin oleellinen osa avioliittoa ja suhdetta toiseen ihmiseen. Sen tärkeys ja merkitys koettiin niin vahvana, että muita vaihtoehtoja ei pidetty valideina.

Kukaan vastaajista ei ollut kokenut ulkopuolista painetta avioliitosta. Kysyin jatkokysymyksenä, että kokevatko nuoret tietyn sukupuolen olevan paineistetumpi naimisiin menon suhteen. Vaihtoehdot olivat naiselle, miehelle, trans- ja muun sukupuoliselle, ei millekään näistä. 36 % oli sitä mieltä, että naiselle asetetaan suuremmat paineet, mutta myös 36 % oli sitä mieltä, ettei millekään näistä. Ennen avioituminen oli naiselle omien oikeuksien menettämistä. Nainen sai jopa arvonimen tai ammatin naimakaupan kautta. Esimerkiksi papin vaimosta tuli ruustinna ja neuvoksen vaimosta neuvoksetar (Kolehmainen 2007). Muutamat nuoret pohtivat kuitenkin naisen roolia avioliittoasioissa. Eräs vastaajista oli kokenut, että vieläkin ajatellaan niin, että naisen pitää olla naimisissa ja tällä tavalla "miehen omaisuutta". Toinen taas pohti paineiden olevan suuremmat naiselle, koska hän koki, että naimattomasta naisesta on edelleen halveksiva mielikuva "vanhasta piiasta", kun taas naimaton mies on vain oman tiensä kulkija, ja kuten vastaaja kuvasi: "alfauros". Yksi vastaajista oli myös sitä mieltä, että vanhemmat ja isovanhemmat olettavat perheen tyttäriltä perheenperustamista sekä kumppanin löytämistä, mikä johtaisi avioliittoon: "Ei ainoastaan suomalaisessa, mutta yleisesti maailmassa ajateltaessa tulee mieleen naispuolisten henkilöiden paineet perheen perustamisesta, avioliitosta ja omien vanhempien elättämisestä."

Mielipidettä on varmasti vaikea muodostaa trans- ja muun sukupuolisten oikeuksista ja avioliittopaineista, sillä edelleen elää niin vahva käsitys siitä, että avioliitto olisi vain miehen ja naisen välinen asia. Tätä ajatumallia ajaa esimerkiksi Suomessa toimiva kansalaisjärjestö Aito avioliitto ry. He kuvailevat toimintaansa sivuillaan näin:

Aito avioliitto ry on tammikuussa 2015 perustettu uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton yleishyödyllinen kansalaisjärjestö, jonka pyrkimyksenä on edistää miehen ja naisen avioliiton asemaa ja merkitystä aitona, erityisenä, luonnollisena ja pysyvänä instituutiona suomalaisessa yhteiskunnassa ja lainsäädännössä sekä turvata lapsen luonnollinen ihmisoikeus omaan isään ja äitiin. Yhdistyksen tarkoituksena on myös edistää lapsen terveen sukupuoli-identiteetin kehittymistä. (Aito avioliitto 2015.)

Vain 14 % vastaajista koki, että trans- ja muun sukupuoliset kokisivat avioitumisaineita. Eräs vastaaja ajatteli, että historia ja uskonto vaikuttavat niin vahvasti vieläkin, että trans- ja muunsukupuolisten oikeuksiin on vaikea vaikuttaa:

Koska he ovat aivan uusi porukka tällä avioitumiskentällä. Jo iät ja ajat naiset ja miehet ovat menneet naimisiin. Avioitumisasiat ovat niin suuri osa ihmiskuntaa nykypäivänä, että niin suuria rattaita on hankala lähteä muuttamaan kyseiselle porukalle sopiviksi.

Amnesty international kertoo sivuillaan, että Suomen translaki asettaa edelleen epäoikeudenmukaisia ehtoja lakiin joka vahvistaisi sukupuolen juridisesti. Ne loukkaavat transihmisten perus- ja ihmisoikeuksia sekä vaarantaa heidän hyvinvointinsa. Esimerkiksi lapsen yksilöllistä etua ei ole mahdollista huomioida translaissa määritellyn 18 vuoden ikärajan vuoksi. Nykyinen laki ei myöskään tue ei-binäärisiä ihmisiä. Olisi erittäin tärkeää, että tulevaisuudessa mies tai nainen eivät olisi ainoat sukupuolimerkinnot. Tämä vähentäisi esimerkiksi sukupuoli-identiteettiin perustuvaa syrjintää. (Amnesty 2021.)

6 ”MINÄ TANSSIN KANSANTANSSIA”

6.1 Kansantanssi menneestä tähän päivään

Karjalaisen tanssin tutkija ja tekijä Viola Malmi toteaa kirjassaan Karjalaisen kansantanssin juurilla (1993, 11), että ”kansantanssin synty ei ole edes kovin kaukana menneisyydessä.” Suomalaisen kansantanssien tutkimusta vaikeuttaa kuitenkin vanhojen lähdetietojen puute. Kovinkaan pitkälti taaksepäin ei ole tietoja siitä, miten suomalaiset ovat tanssineet. Kuitenkin 1700-luvulta löytyy mainintoja, joissa nuorison tanssimista sunnuntaisin paheksuttiin, sillä he eivät kyenneet töihin seuraavana päivänä. (Rausmaa 1977, 19.)

Monet länsi- ja itäeurooppalaiset sekä arktiset traditiot kohtaavat Suomessa. Kun suomalaisia kansantansseja tutkitaan, voidaan nähdä monen eri kulttuurin vaikutus maamme tanssiperinteeseen ja tätä kautta huomata kuinka nämä uudet virtaukset muokautuvat ja muotoutuvat meille suomalaisille sopiviksi. Useimmat vanhat suomalaiset kansantanssit on tehty niin, että niissä on toteutettu perinteisiä miehen ja naisen sukupuolirooleja, mutta on kirjattu myös pelkästään miesten ja pelkästään naisten tansseja. Laulusäesteiset, yksinkertaisiin kävely-, juoksu-, polku-, ja hyppyaskeliin rakentuvat tanssit kuuluvat Suomen tanssihistorian varhaisimpiin vaiheisiin. (Niemeläinen 1983, 19–20, 23.) Menuetti ja polska ovat vanhinta soitinmusiikin säestämää tanssia Suomessa. Suurin osa tunnetusta tanssiperinteestämme kuuluu kuitenkin kontratansseihin, joista suosituimpina ovat neliössä tanssittavat katrillit. 1800-luvulla suosiotaan nosti erilaiset purpurit, joka tarkoitti ”isoja tansseja”. Tarkemmin purpuri on tanssiketju, joka koostuu useista pikkutansseista. Vähitellen kuvio- ja ryhmätanssit jäivät pois käytöstä 1800-luvun loppupuolella ja niiden paikalle tulivat suosiotaan nostaneet uudet paritanssit. Valssi on näistä lajina vanhin, joka yleistyi 1840-luvulla kansanomaisessa käytössä. Valssi on säilyttänyt asemansa näihin päiviin saakka. Polkka rantautui suomalaisten muotitanssien piiriin 1860-luvulla, ja tästä syystä pieniä polkkaan perustuvia tanhuja syntyi todella paljon. Polkan askeleita liitettiin jopa vanhempiin kontratansseihin ja katrilleihin. Masurkan ja jenkan suomalaiset oppivat vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla. (Rausmaa, 1977, 20–23.) Pirkko-Liisa Rausmaa (1977, 23) toteaa:

Tanssit ovat muotitavaraa, jotka tulevat ja menevät hyvin nopeasti. Itse kukin meistä on jo nähnyt monta eri tanssitapaa käytössä. Samoin on ollut aina ennenkin, ja esi-isillämme on varmaan ollut useita sellaisia tansseja, joista ei ole säilynyt mitään tietoja meidän päiviimme saakka. Mitään rajaa ”kansantanssien” ja ”uusien tanssien” välille ei itse asiassa voi vetää. Kaikki tanssit ovat kerran olleet uusia,

moderneja muotitansseja, ja 50 vuoden päästä ovat nykyiset tanssit ”vanhoja tansseja”.

Mielikuva suomalaisesta tanssiperinteestä perustuu lähinnä 1800-luvun lopun tilanteeseen. Kaikista tyylipiirteistä ei voi sanoa, missä määrin ne kuuluvat kansanperinteeseen ja kuinka paljon tanssitoiminta on yleistänyt ja vakiinnuttanut niitä. (Bergholm 1977, 25.) Itsenäisyyteen pyrkivä Suomi etsi 1800–1900-luvun vaihteessa oman kulttuurin arvoja, joten myös kansantanssin suosio lisääntyi ihmisten keskuudessa. Se nähtiin tärkeänä kulttuuriperintönä, joka oli vaalimisen arvoinen. (Niemeläinen 1983, 41.) Tuolloin perustettiin myös nuorisoseuraliike. Sen toiminnassa keskityttiin pääasiassa sellaisiin harrastuksiin, jotka tukivat itsekasvatus- ja sivistysaatteen mukaisesti monimuotoista kansanvalistustoimintaa. Nuorisoseurojen keskeisiä tapahtumia olivat liikkeen alkuvaiheessa esimerkiksi lukutuvat ja kansanjuhlat sekä teatteriin ja liikuntaan liittyvien harrastusten järjestäminen. (Suomen nuorisoseurat 2021.) Nuorisoseurat ovat olleet merkittävä alusta kansantanssin harrastustoiminnan mahdollistamiselle, ja 2020-luvulla Suomen Nuorisoseurat ovat yksi merkittävimmistä työllistäjistä kansantanssin ammattikentällä.

Ensimmäinen kansantanssiesitys näyttämöllä nähtiin vuonna 1866 Suomen Taiteilijaseuran vuosijuhlassa Helsingissä. Silloin suomalainen kansantanssi oli irrotettu ensimmäistä kertaa alkuperäisestä kontekstistaan ja sitä esitettiin näyttämötaiteena yleisölle. (Niemeläinen 1983, 41.) Pari- ja ryhmäsidonnainen tanssi korostui vielä 1900-luvun alussa, eikä tiukkoihin tyyliääntöihin kuuluneet soolotanssit (Bergholm 1977, 25). 1990-luvulla suosioon nousi tekninen kansantanssi. Koreografiat olivat erittäin vauhdikkaita ja teknisesti hyvin vaativia. Kansallispuku tai kansanasu ei ollut enää ainoa käytetty esiintymisasu, vaan alettiin leikitellä erilaisilla asukokonaisuuksilla. Tuolloin myös yksilöitä ja pareja alettiin nostamaan esille ryhmän yhteisöllisestä tanssista. (Suomalaisen Kansantanssin Ystävät ry 2021.)

2020-luvulla kansantanssi elää ja voi hyvin. Kansantanssi taistelee vielä paikastaan taavertaisena taidemuotona muiden tanssilajien joukossa, mutta on jo todistanut kykeneväisyytensä tarjoamaan kokonaisvaltaisen taide-elämyksen yleisölleen. Ammattikoulutuksia kansantanssin pariin on Suomessa kaksi; toisen asteen tanssijan koulutus Rovaniemellä sekä tanssinopettajan koulutus Oulun ammattikorkeakoulussa. Molemmissa painopiste on suomalaisessa kansantanssissa. Tästä syystä tanssin kentällä työskentelee paljon kansantanssin ammattilaisia, jotka tekevät työtä pitääkseen tämän kulttuuriperinnön osana meidän jokaisen perintöä.

6.2 Kansantanssin merkitys nuorelle harrastajalle

Tutkimuskysely sisälsi kysymyksiä kansantanssin harrastamisesta. Kansantanssin harrastajamäärät ovat suhteellisen pienet muiden tanssilajien ja tanssikoulujen harrastajamääriin verrattuna, joten halusin tietoa nuorten omista lähtökohdista lajin harrastamiseen. Tutkimusryhmäni on toiminut yhdessä jo kymmenen vuotta. Mikä siis pitää heidät edelleen lajin parissa, vaikkei se ole valtavirtaa? En enää itse pysty palaamaan siihen ajatukseen, miksi olen alun perin ajautunut lajin pariin. Kansantanssista tultua ammattini arvostukseni sen historiaa kohtaan on kasvanut. Myös pedagogisen osaamisen kautta lajin kasvatuksellisuus on noussut merkittäväksi syyksi kansantanssin parissa toimimiseen.

Ensimmäisenä kysyin, kuinka nuori oli päätenyt kansantanssin harrastuksen pariin. Vastausvaihtoehdot olivat vanhemmat veivät harrastamaan, kaverin kautta, koulun kautta, jokin muu, mikä. 79 % vastaajista oli päätyneet harrastukseen, koska vanhemmat ovat sitä ehdottaneet ja vieneet. 7 % oli löytäneet lajin pariin joko kaverin, koulun tai muuta kautta.

Pyysin nuoria kuvailemaan, kuinka he kertoisivat kansantanssista siitä tietämättömälle. Vastauksista korostui lajin liikunnallisuus, ryhmähenki, yhteisöllisyys, runsaat esiintymiset sekä tapahtumat ja matkat. Myös kansantanssin kulttuuriperintöä haluttiin korostaa, ja toivottiin ihmisten oppivan ymmärtävän sen tärkeyden:

Monipuolista, vauhdikasta ja mukaansatempaavaa ryhmätanssia. Kansantanssia koskevia yleisiä stereotyyppioita (hidasta, tylsää piirissä pyörimistä, ”homojen hommaa” yms.) yrittäisin aktiivisesti ajaa pois ja antaa lajista hienon, ihailtavan kuvan.

Kysyttäessä syitä kansantanssin pieniin harrastajamääriin ilmeni, että nuoret kokivat lajin kohtaavan paljon ennakkoluuloja. Vastauksista näkyi nuorten oma oletus siitä, millaisena kansantanssi harrastuksena näkyy ulospäin. Koettiin myös, ettei kansantanssi lajina, kansanperinne sekä folk-kulttuuri ole länsimaisessa populaarikulttuurissa kovin tuttua. Ajateltiin, ettei kansantanssia ole vielä saatu suurille massoille tutuksi folkyhteisön ulkopuolella. Lajia pidetään hyvin eksoottisena kulttuurituotteena, jolla on pieni, innokas harrastajayhteisö.

Vastaajat pohtivat myös kansantanssin harrastamisen hyviä puolia. Hyvin samankaltaiset asiat tulivat esiin kuin aiemmin, kun pohdittiin lajin kuvausta. Harrastamisen hyväksi

puoliksi nousivat vahvasti yhteisöllisyys, ryhmässä tekeminen, matkat ja esiintymiset. Myös kansainvälisyys ja suomalaisen kulttuurin esittely ulkomaille koettiin tärkeiksi:

Sen tuoma suorastaan ennennäkemätön yhteisöllisyys, PERHE ja elinikäiset ystävät. Lajin monipuolisuus ja vaihtelevuus. Tanssikeikkojen ja esiintymismahdollisuuksien poikkeuksellisen suuri määrä, tanssireissut ja siellä koetut elämykset. Ryhmässä tekeminen ja tanssiminen.

95 % vastaajista oli sitä mieltä, että kansantanssiharrastuksen huonoja puolia ovat muiden, lajin ulkopuolisten, ihmisten mielipiteet ja ennakkoluulot lajista. Lähes kaikki vastaajat olivat kokeneet jonkin asteen kiusaamista harrastuksensa takia. Uusille tuttavuuksille oli vaikea kertoa kansantanssista, sitä hävettiin. Koettiin, että lajia on pitänyt selittää ajatuksella ”ei se ole sitä mitä luulet”.

Kuitenkin tunne yhteisöllisyydestä niin oman ryhmän sisällä kuin koko kansantanssiyhteisössä sekä ryhmässä tekeminen ja ryhmään kuuluminen on niin vahvaa, että kaikki neljätoista nuorta ovat päättäneet jatkaa ulkopuolisesta paineesta huolimatta. He saavat toisiltaan tukea, ja he itse tietävät vahvasti, mitä laji antaa, joten se luo itsevarmuutta.

Kysyttäessä kuinka laji saisi suosiota, oli vastaus aika yksimielisesti sama: kansantanssia on saatava katukuvaan ja lähemmäs nuoria. Erilaisia keinoja on jo kokeiltu, mutta tehokkain tapa saada kohderyhmälle esiteltäviä lajia on näyttää heille saman ikäiset harrastajat. Ohjaajan on vaikea saada nuoria esiintymään nuorelle yleisölle heidän kokemansa häpeän vuoksi. Joten tilaisuudet, joissa nuoret pääsevät näkemään nuoria tanssimassa kansantanssia, rajoittuvat hyvin pitkälti omiin alan tapahtumiin, joissa nuorisokoostuu jo valmiiksi lajin harrastajista. Uutta, lajin ulkopuolista nuorisoyleisöä on siis vaikea saavuttaa.

Vaikka kansantanssi on osa meidän suomalaisten kulttuuriperintöä ja nykyään upeaa näyttämötaidetta, niin miksei laji saa näkyvyyttä ja paikkaansa niin sanotun kaupallisen tanssin rinnalle? Kaupalliset tanssiyhteisöt, eli tanssikoulut, tarjoavat kulttuurielämyksiä ympäri maailmaa hip hopista lattareihin ja jamaikalaisesta dance hallista afrikkalaiseen afrotanssiin. Ehkä eksotiikka myy. Koen, että koska kaikkien muun maailman tanssikulttuurista ammentavien lajien suosio on noussut Suomessa niin räjähdysmäisesti, on suomalainen kansantanssi niiden rinnalla jo eksoottista. Siitä suomalaiset eivät tiedä. Mutta ehkä maailman globalisoituminen saa meidät jossain vaiheessa palaamaan jälleen lähemmäs omia juuriamme ja halu erottua muusta maailmasta kasvattaa halua vaalia omia traditioitamme entistä enemmän.

Esitin väitteen, että kansantanssi kiinnostaa eri sukupuolen edustajia eri tavoin. Tähän halusin kysyä nuorten mielipidettä. Halusin nähdä, kuinka he kokevat sukupuolija-kauman lajin parissa. Vastauksista kävi ilmi, että nuoret pohtivat asiaa vain kahden eri sukupuolen, miehen ja naisen, kautta. Se on erittäin ymmärrettävää, sillä kansantanssi lajina on sukupuolirooleiltaan erittäin kaksijakoinen. Se on perustunut historiastaan asti pitkälti kokemukseen vain miehen ja naisen välisestä tanssimisesta. Molemmille sukupuolille on määritelty omat tehtävät; mies vie ja nainen seuraa. Vaikka tanssipari olisi samaa sukupuolta, määritellään oma identiteetti tanssissa siltikin sukupuolen kautta; minä näyttelen miestä, jolloin vien.

Ajatus tanssista tyttöjen lajina pitää pintansa. Monissa vastauksissa oli maininta siitä, että poikien pienet harrastajamäärät lajin sisällä johtuvat siitä, ettei se ole katu-uskottavaa. Pohdittiin myös vanhempien osuutta lasten harrastusvalinnoissa; poikalapset innostetaan helpommin mukaan joukkueurheilulajeihin, ja jos taideharrastusta harkitaan, pojat pikemminkin ohjataan soittamaan instrumenttia kuin tanssimaan.

Käsitys mies- ja naissukupuolen oletetuista käyttäytymismalleista ja muodoista näkyivät selkeänä vastauksista. Eräs vastaajista koki kuitenkin, että kansantanssi kuuluu niihin lajeihin, joissa sukupuoliroolit menevät tasaisesti:

Kansantanssi tarjoaa maskuliinisesti ajattelevalle näyttäviä temppuja ja sarjoja ja feminiinisesti ajattelevalle siroa ja kaunista liikettä. Kansantanssi on niitä harvoja tanssilajeja, jossa tyttö- ja poikaroolit ovat suhteellisen tasaisia. Eli se ei erottele tanssin olevan vain esimerkiksi tytöille tai pojille.

Tämä kommentti kertoo mielestäni siitä, että nuori on tiedostaa sukupuoliroolit, ja jolle sukupuolen kokemus on paljon laajempi. Ja kun se yhdistyy keskusteluun kansantanssin sukupuolirooleista, herättää tämä hyviä kysymyksiä meille kaikille siitä, näemmekö me maskuliinisuuden ja feminiinisuuden relevantteina ilmaisuina mainita kansantanssissa. Sanoina ne kuitenkin ohjaavat vahvasti mies- ja naissukupuoliin. Sukupuolen muodostumiseen liittyvät erilaiset kulttuurilliset, sosiaaliset, psykologiset, fysiologiset, hormonaaliset, kehitykselliset ja geneettiset ominaisuudet ja henkilön oma kokemus ja päätös itsestään. Ei voi siis ajatella, että sukupuolia olisi vain kaksi, mies ja nainen. Ihminen voi ja saa olla samanaikaisesti molempia, jotain niiden väliltä ja ihan jotain muuta. Toiset taas eivät koe olevansa mitään sukupuolta. (Seta 2021.)

Vanhoissa muistiinmerkityissä tanhuohjeissa tanssijanroolit ovat merkitty vain tytöille ja pojille. Mustat, värittömät- ja mustavalkoiset ympyrät kuvaavat tanssijoiden paikkoja kuviossa. Tämä merkitsemistapa ilmentää vain kahta sukupuolta: mustat ympyrät ovat

pojan paikkoja, värittömät ympyrät tytöille. Mustavalkoisella ympyrällä tarkoitetaan sitä, että paikalla voi olla joko tyttö tai poika. (Bergholm & Rausmaa 1977, 39). Nykyään osa kansantanssinkentällä toimijoista pyrkii rikkomaan vanhoja sukupuolirooleja. Esimerkiksi tanssijoiden roolit ovat muuntuvia ja eläväisiä sen mukaan mitä tarvitaan. Ihanne tilanne olisi, ettei puhuttaisi enää pelkistä tytöistä ja pojista, vaan annettaisiin jokaiselle tanssijalle mahdollisuus olla tanssija ilman sukupuolen määrittelyä.

7 LOPUKSI

7.1 Aikuisten satujako?

Nuorille lakkiaiset ja valmistujaiset ovat suuria ja tärkeitä juhlia. Ne ovat elämän ensimmäinen suuri siirtymäriitti, jonka jälkeen koetaan aikuisuuden ja oman itsenäisen elämän alkavan. Perinteiden ja riittien vuoksi nuoret kokivat häät kuitenkin tärkeimpänä juhlana osana ihmiselämää. Hääjuhlan tärkeyteen liittyi selkeästi vanhoillisia odotuksia ja ajatuksia avioliiton tärkeydestä perheen perustamisen ja parisuhteen kannalta. Juhlien viettäminen perheen ja suvun kesken oli yhtä tärkeää kuin juhlat ystävien kanssa. Varsinkin lähimmät ystävät koettiin osaksi perhettä. Nuoret halusivat pitää juhlit mieluummin intiiminä, ja niihin osallistuvat vain ne läheisimmät. Perinteet koettiin tärkeäksi osaksi perhejuhlia, ja valtaosa nuorista koki perinteet elämässään tärkeiksi ja merkityksellisiksi. Vanhat perinteet olivat löytäneet uusia muotoja jo olemassa olevien perinteiden rinnalle. Kansanperinnettä ei osattu sanoittaa, eikä sen merkitystä koettu niin suureksi, sillä sen ei koettu olevan osa elämää muuten kuin kansantanssiharrastuksen kautta. Ajatusleikki perinteiden katoamisesta olisi tarkoittanut monelle nuorelle erilaisten juhlien pois jäämistä, mikä kertoo siitä, kuinka perinteet yhdistetään enemmän juhliin kuuluviin rituaaleihin ja tapoihin. Koettiin kuitenkin, että jos perinteet puuttuisivat, elämä olisi mustavalkoisempaa. Perinteet ovat kuin aikuisten satuja.

7.2 Aidon avioliiton määritelmä nuoren silmin

Tutkimuskyselyn vastauksissa parisuhteen merkitystä pohdittiin sen kautta, mitä parisuhde tarkoittaa. Pohdittiin voiko ihmissuhdetta, jossa ei ole romanttista rakkautta, kutsua parisuhteeksi. Suurin osa kuitenkin koki, että parisuhde kuuluu osaksi ihmiselämää ja että se on tavoiteltava status. Ajateltiin, että läheisyys ja luottamus ovat suurimpia asioita mitä parisuhde ihmisille antaa.

Itse kuitenkin pohdin, ettei ihminen mielestäni tarvitse parisuhdetta vain sen vuoksi, että pitäisi jostain kulttuurillisesta syystä olla parisuhteessa. Mikä tahansa rakkaudellinen ja luottamuksellinen suhdemuoto on se, mitä ihminen tarvitsee. Eli myös monisuhteisuus

(polysuhde) on yhtä hyvä kuin parisuhde. Olen sitä mieltä, ettei parisuhteen pitäisi olla itseisarvo eikä tavoitetilä. Tavoitetilan tulisi olla mielenrauha, lempeys, rehellisyys, rakkaus itseä ja muita kohtaan.

Vanha perinne ja ajatusmalli ovat pysyneet jo vuosisatoja yllä kihlautumisen suhteen. Edelleen 2020-luvun nuori kokee kihlauksen tarkoittavan lupausta avioliitosta. Olen sitä mieltä, että nykyään sillä on kuitenkin entistä suurempi merkitys suhteen syventämisen kannalta. Se on kahden ihmisen välillä pieni ele, joka syventää luottamusta toista kohtaan.

Nuoret kokivat häät tärkeäksi siirtymäritiksi kohti aikuisuutta. Häistä haaveiltiin, ja avioliiton solmimisen syinä nousivat tärkeimmäksi syvät tunteet toista kohtaan. Valtaosa oli sitä mieltä, ettei avioliittoa voi solmia ilman syvää tunnetta.

Kukaan vastaajista ei ollut kokenut ulkopuolista painetta avioliitosta. Trans- ja muun sukupuoliisten paineita avioliittoon nuorten oli vaikea kommentoida, sillä koettiin, että heidän valmiiksi poljettuihin oikeuksiinsa oli vaikea vaikuttaa.

7.3 Kansantanssija ja ylpeä siitä

Suurin osa nuorista oli ajautunut lajin pariin vanhempiensa kautta. Joko vanhemmat olivat itse nuorisoseura- ja kansantanssitoiminnassa mukana, tai vanhemmat olivat ehdottaneet harrastusta. Yhteisöllisyys, ryhmässä toimiminen ja ryhmään kuuluminen olivat nuorille suurimmat syyt kansantanssiharrastukseen. Myös esiintymiset, erilaiset matkat ja tapahtumat olivat tekijöitä, jotka motivoivat tanssijoita. Nuoret kokivat lajin saavan paljon negatiivista huomiota. Melkein jokainen vastaaja oli kokenut jonkin asteista kiusaamista kansantanssiharrastuksestaan, minkä vuoksi he kokivat itse häpeää harrastustaan kohtaan. Kuitenkin tunne yhteisöllisyydestä niin oman ryhmän sisällä kuin koko kansantanssiyhteisössä on niin vahva, että nuoret ovat halunneet jatkaa kansantanssia ulkopuolisesta paineesta huolimatta.

Nuoret haluavat lisätä kansantanssin näkyvyyttä, mutta ensin pitäisi päästä irti lajihäpeästä, että saisimme nuoret itse näyttämään kansalle, mitä suomalainen kansantanssi on vuonna 2021. Osallistuminen ahkerammin muiden tanssilajien tapahtumiin, yhteistyöt eri taiteenalojen kanssa sekä vahvempi huomiointi mediassa antaisi lajille positiivisempaa valoa.

Sukupuoliroolit elävät edelleen hyvin vahvasti myös kansantanssissa. Olemme kuitenkin kehittymässä tässäkin asiassa tietämyksen ja ymmärryksen lisääntyessä, ja nämä vahvat sukupuoliroolit ovat väistymässä antaen tilaa kaikille olla omanlaisiaan. Kansantanssi on jo lajina valmiiksi hyväksyvä ja kaikki huomioon ottava ilman kriteerejä ulkonäöstä tai kehonmallista, joten tilaa avoimelle suhtautumiselle, kokonaisvaltaiselle ihmisen hyväksymiselle on.

Nuoret ovat ylpeitä suomalaisesta kansantanssista. Vielä etsimme sopivaa väylää näyttää sitä myös muille, mutta kun sen löydämme, on koko Suomen kansa ylpeä tästä palasesta omaa kulttuurihistoriaansa.

LÄHTEET

Aito avioliitto 2015. Avioliiton ja lasten oikeuksien puolesta. https://aitoavioliitto.fi/tietoa_meista/ Viitattu 27.10.2021.

Amnesty international 2021. Transihmisten oikeudet. <https://www.amnesty.fi/mita-amnesty-tee/transihmisten-oikeudet/> Viitattu 30.10.2021.

Amoriini 2019. Tarinoita suomalaisista häistä. <https://www.amoriini.com//tarinoitasuomalaisista-haista/> Viitattu: 21.9.2021.

Bergholm, Kari 1977. Suomalaisen kansantanssin tyylipiirteitä. Teoksessa Tanhuvakka – Suuri suomalainen kansantanssikirja, toim. Bergholm, Kari; Laaksonen, Liisa; Rausmaa, Esko; Rausmaa, Pirkko-Liisa & Tamminen, Paavo. Helsinki: SKY.

Bettelheim, Bruno 1975. Satujen lumous. Helsinki 1998: WSOY.

Folklore SuomiFinland 2016–2021. Suomalainen kansanperinne. <https://folkloresuomifinland.fi/> Viitattu 25.10.2021.

Forsius, Arno 1994. Hautauskulttuurin vaiheita Suomessa. <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/hautaus.html> Viitattu 5.10.2021.

Heikinmäki, Maija-Liisa 1981. Suomalaiset häätavat. Helsinki: Otava.

Hjelt, Marjut 2021. Maaginen vuosi. Helsinki: SKS Kirjat.

Hoppu, Petri 2021. Sähköpostikeskustelu 5.10.2021. Viitattu 31.10.2021.

Jetsu, Laura 2001. Kahden maailman välillä. Helsinki: SKS.

Kaivola, Terttu 1995. Kahden kauppa – juhlatietoa, kuvia ja kertomuksia suomalaisista häistä. Helsinki: SKS.

Karjalan liitto ry. 2021. Kuolema. <https://www.karjalanliitto.fi/karjalaisuus/karjalainen-kulttuuri/karjalaiset-tavat.html> Viitattu 5.10.2021.

Kiiskinen, Kyösti; Aaltonen, Leena 1992. Hautauskulttuuri Suomessa – Suomen Hautaustoimistojen Liiton 50-vuotisjuhlakirja. Jyväskylä: Suomen Hautaustoimistojen Liitto ry.

Kolehmainen, Taru 2007. Naissukuista kielenkäytön historiaa. <https://www.kielikello.fi/-/naissukuista-kielenkayton-historiaa/> Viitattu 27.10.2021.

Kulttuurin vuosikello 2021. Perinteet ja sukupolvien vuorovaikutus. <https://kulttuurinvuosikello.fi/teemat/perinteet-ja-sukupolvien-vuorovaikutus/> Viitattu 21.10.2021.

Lampinen, Petra; Enqvist, Eero & Hahtola, Pinja 2015. Tupa ryskyi, parret paukkui – Suomen kansan rivot runot. Helsinki: WSOY. Saatavilla: <https://issuu.com/kirja/docs/9789510410035-tupa-ryskyi-parret-paukkui>

Lehikoinen, Heikki 2011. Katkera manalan kannu – Kuoleman kulttuurihistoriaa Suomessa. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Teos.

Malmi, Viola 1993. Karjalaisen kansantanssin lähteillä. Helsinki: Vapaan Sivistystoiminnan Liitto.

Niemeläinen, Päivyt 1983. Suomalainen kansantanssi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Niemi, Irmeli. 1995. Kallioluolista kadunkulmaan. Esittäminen – osa ihmisenä olemista. Teoksessa *Esiintyjä – taiteen tulkki ja tekijä*, toim. Raija Ojala. Helsinki: WSOY.

Nygren, Anja 1988. Suomalaiset nykyhäät: 1970 – 80-luvun häät verrattuna 1800–1900-luvun vaihteen häihin. Teoksessa *Monikasvoinen folklore*, toim. Järvinen, Irma-Riitta; Pöysä, Jyrki & Vakimo, Sinikka. Helsinki: Yliopistopaino.

Pajari, Ilona 2021. Hyvät hautajaiset 2021. Hautajaistavat ennen ja nyt. <https://hyvathautajaiset.fi/hautajaiskulttuuri/hautajaistavat-ennen-ja-nyt/> Viitattu 5.10.2021.

Rausmaa, Pirkko-Liisa 1977. Kansantanssin vaiheita Suomessa. Teoksessa *Tanhuvakka – Suuri suomalainen kansantanssikirja*, toim. Bergholm, Kari; Laaksonen, Liisa; Rausmaa, Esko; Rausmaa, Pirkko-Liisa & Tamminen, Paavo. Helsinki: SKY.

Ronkainen, Margareta 2019. Sivistynyttä seurustelua – Suomenkielisen sivistyneistönuorison seurustelukäytänteet 1900-luvun alun Helsingissä. https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/167864/Ronkainen_Margareta_Pro_gradu_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 16.11.2021.

Saarinen, Satu 2012. Rituaalien tärkeä merkitys säilyy. <https://www.kaleva.fi/rituaalien-tarke-merkitys-sailyy/1887852> Viitattu 31.10.2021.

Seta 2021. Sukupuolen moninaisuus. <https://seta.fi/sateenkaaritieto/sukupuolen-moninaisuus/> Viitattu 22.11.2021.

Suomalaisen Kansantanssin Ystävät ry. 2021. Kansantanssi Suomessa. <https://www.kansantanssinyst.fi/kansantanssi/kansantanssi-suomessa/> Viitattu 28.10.2021.

Suomen Nuorisoseurat ry. 2021. Suomen Nuorisoseurat - ajan hermolla 140 vuotta. <https://nuorisoseurat.fi/jarjesto/historia/> Viitattu 28.10.2021.

Vuorela, Toivo 1977. Suomalainen kansankulttuuri. Helsinki: WSOY.

Vuorimäki, Tiina 2017. Miten kansantanssi ja sananvapaus liittyvät toisiinsa? <https://www.aamulehti.fi/kulttuuri/art-2000007568443.html> Viitattu 31.10.2021.

LIITE 1. NUORILLE TEHTY KYSELY PERINTEISTÄ JA PARISUHTEISTA

1. Missä seuraavissa tilaisuuksissa olet ollut mukana?

1. hautajaiset
2. häät
3. kihlajaiset
4. syntymäpäivät
5. kastejuhla/nimiäiset
6. rippijuhlat tai muu vastaava
7. lakkiaiset tai muut valmistujaiset
8. jokin muu, mikä?

2. Minkä edellä mainituista tilaisuuksista koet itsellesi tärkeimmiksi? Miksi?

3. Millaiset juhlat koet itsellesi tärkeiksi?

1. perheen ja suvun juhlat
2. juhlat ystävien kesken
3. suuret juhlat kaikille
4. en koe juhlia minulle tärkeiksi

4. Miksi?

5. Miten tärkeäksi koet perinteet? (Vastaus liukuvastauksella)

6. Kuvaile millaisia asioita perinteet merkitsevät sinulle tässä ajassa? Miten perinteet näkyvät elämässäsi?

7. Juhlien viettoon liittyy erilaisia uskomuksia, rituaaleja ja perinteitä, joista moni on säilynyt vielä tähänkin päivään asti. Kuinka paljon nämä ovat mukana perhejuhlissanne?

1. Juhlimme perinteitä kunnioittaen.
2. Mukana on vanhoja juhlaperinteitä, mutta myös muokkautuneita uusia perinteitä.
3. Emme juhli perinnejuhlia.

8. Mitä kansanperinne merkitsee sinulle? Miten kansanperinne näkyy elämässäsi?

9. Jos ei olisi perinteitä, mitä jäisi pois?

10. Tarvitseeko ihminen sinun mielestäsi parisuhdetta?

1. kyllä
2. ei

11. Miksi?

12. Mitä kihlaus sinulle tarkoittaa? Valitse sopivin.

1. Lupaus avioliitosta
2. Suhteen vakavoitumista
3. En koe kihlausta merkityksellisenä
4. Jokin muu, mikä?

13. Haluatko mennä naimisiin?

1. kyllä
2. en
3. en tiedä

14. Miksi?

15. Mikä merkitys tunteilla on mielestäsi avioliiton solmimisessa?

16. Riittääkö ainoastaan tunnesyyt avioliittoon?

1. kyllä
2. ei

17. Minkä muiden syiden vuoksi voisit mennä naimisiin?

1. Perheen perustaminen
2. Juridiset syyt (perintöasiat, lapsen isän määrittäminen yms.)
3. Rahan vuoksi
4. Tuttavani/ystäväni saisi oleskeluluvan Suomesta
5. Isot juhlat
6. Jokin muu, mikä?
7. Ei mikään näistä

18. Oletko koskaan kokenut paineita avioliitosta?

1. kyllä
2. ei

19. Mille sukupuolelle avioitumispaineet ovat mielestäsi suurimmat?

1. naiselle
2. miehelle
3. trans- ja muun sukupuoliset
4. ei millekään näistä

20. Miksi?

21. Miten päädyit harrastamaan kansantanssia?

1. Vanhemmat veivät harrastamaan
2. Kaverin kautta
3. Koulun kautta
4. Jokin muu, mikä?

22. Miten kuvailisit kansantanssia siitä tietämättömälle?

23. Mitkä ovat mielestäsi syitä kansantanssiharrastuksen pieniin harrastajamääriin?

24. Mitkä ovat kansantanssin harrastamisen hyvät puolet?

25. Millaisia huonoja puolia kansantanssin harrastamiseen liittyy?

26. Miten toivoisit kansantanssin näkyvän elämässäsi?

27. Millä tavoin sinun mielestäsi laji saisi suosiota? Mitä pitäisi tehdä, että lapset ja nuoret kiinnostuisivat lajista?

**28. Kansantanssi kiinnostaa eri sukupuolten edustajia eri tavoin. Mistä ajattelet tämän joh-
tuvan?**